

СРПСКА РИЈЕЧ

МЈЕСЕЧНИК СРПСКОГ КУЛТУРНО-ПРОСВЈЕТНОГ ДРУШТВА ПРОСВЈЕТА

ГОД. II

ЗАГРЕБ, СЕПТЕМБАР 1952

БРОЈ 9

СИМО МАТАВУЉ

(О стотој годишњици рођења, 1852 - 14 IX - 1952)

Велика књижевна револуција што ју је у српском културном животу изазвао рад Вука Стефановића Караџића, давала је поткрај шездесетих година прошлога столећа своје посљедње плодове. Ново вријеме довијело је нове проблеме, па се национална романтика, уза све своје заслуге и значајна дјела што их је створила, није више могла одржати. Идућих деценија, између 1870 и 1880 године, ударен је темељ новој школи која ће, градећи на темељу претходне, кренути новим, реалним правцем у сликању живота. Рад Светозара Марковића од неочењиве је важности у томе довођењу српске књижевности стварноме, реалном животу. Један од најзначајнијих претставника прве генерације тих нових српских књижевника управо је Симо Матавуљ.

Родио се прије стотину година, 14 септембра 1852 године, у Шибенику, гдје су његови преци, попут многих ускочких породица, доселили из Босне. Отац му је био трговац који је своју робу, народна одијела, продавао по различитим далматинским сајмовима; али му је отац рано умро, а бригу око читаве обитељи преузе Симина мајка Шима која се — како сам Матавуљ каже — »одликовала шибеничком маштом најбоље врсте«, па је будући писац управо од ње наслиједио своју склоност приповиједању и умјетничком обликовању стварности.

Склон маштању, занесен читањем и слободним животом што га је проводио у манастиру Крупи, гдје се школовао код стрица Серафима, Матавуљ је показивао слаб успјех. Мати одлучи да га зареди, — »нека буде калуђер, кад већ ни за што друго није«. Али је Симо понајмање био створен за калуђера, а живот у Крупи послужиће му последије као грађа за једну од најљепших књига српскога реализма, сатирични роман *Баконја фра-Брне*.

Године 1871 завршава Симо учитељску школу и полази у службу по селима сјеверне Далмације, што још више обогаћује његово и онако богато познавање народног живо-

та. Иако одушевљен присташа народног покрета, Матавуљ се већ тада оканио активног судјеловања у

СИМО МАТАВУЉ

политици, видећи како се политичка борба често пута злоупотребљава у личне сврхе. Свој таленат ставио је Матавуљ на други начин у службу народа: постао је један од најзначајнијих писаца српских.

Послије краће војне вјежбе одлази у Херцег-Нови, гдје борави седам година (1874—1881), а отуда на Цетиње, гдје проводи најзначајније године живота, године које су од њега начиниле писца. Ту је дао прве озбиљне покушаје, те се чврсто освојио на властите ноге, ту је — најзад — створио своје најзначајније дјело — *Баконју* и прикупио грађу за читав низ других радова; отуда је имао прилике да отпутује у Париз и у Италију, да продужи хоризонте и посве се преда омиљеломе књижевном раду. Кад је 1889 године оставио Црну Гору, био је већ значајан, признат књижевник.

Пријелаз у Србију (прво Зајечар, а затим Београд) значи нов ступањ у његову развјетку. Сад је могао слободно писати и о црногорском и о далматинском животу, а уједно

црпсти мотиве из једне дотад непознате средине, из Београда. Београд је од њега начинио пјесника »разнијех крајева«, живот у Београду дао му је могућност да реалистички оцијени боравак у Црној Гори, а прије свега живот и прилике у своме ужем завичају, Далмацији, којој је постао најзначајнији приповиједач. Богато ожењен (по други пут), признат као велики писац (члан Српске академије наука), Матавуљ је остатак живота (до напрасне смрти, 20 фебруара 1908) проживио усавршавајући и дотјерујући своје књижевно дјело.

Рад Симе Матавуља веома је обиман; још за живота објавио је око двадесет књига оригиналних радова; додамо ли томе приличан број пријевода и ситнијих чланака, разбацаних по различитим новинама и ревијама, стећи ћемо макар приближну слику о плодности његова стварања. Међутим, од мноштва Матавуљевих радова великом се умјетничком вриједношћу истиче, прије свега, већ споменути роман из живота далматинских фратара, *Баконја фра-Брне*.

Предмет је романа живот у манастиру Висовац, оточићу на ријеци Крки. С необичном снагом понирања, с изванредним смислом за хумор насликао је Матавуљ ту своју фреску сувишног, готованског живота ситих фратарских докоњака; иза њих, који су дати у првоме плану, промичу, измјењују се ликови гладних, измучених буковичких сељака, Хрвата и Срба. У тој средини расте младо фратарско ђаче Баконја. На себи он проживљава читав, столетњима устаљен, начин фратарског живота, час га прихваћа, час га одбија, док најзад и сам не пође истим путем куда и она двадесет и четири члана »свете лозе« Јерковића прије њега.

Снага Матавуљева пера не огледа се само у томе што је аутор знао ухватити фратре и критизирати њихов живот, него је она, поврх свега, у томе што се Матавуљ нигдје није препустио идеализирању (ни у по-

Симо Матавуљ

(наставка са 1 стр.)

зитивном ни у негативном смислу), него је с брижљивошћу истинског реалиста знао вјерно насликати и фратре, и сељаке, и остале слојеве далматинскога пука. Ако су фратри покварени, нису ни сељаци без мана; ако фратри намагарче народ, нису ни православни попови бољи. Тако Матавуљев роман у лаганом, хумористичком стилу немилосрдно пиба и извргава руглу сва народна зла и невоље: неукост, покварен клер, помањкање честита водства и уопће културну и политичку заосталост.

Критичари Матавуљеви спомињу често, како је он реалист с натуралистичким примјесама. Ту тврдњу, као и сваку другу, треба прихватити с пуно опреза и критичности. Натуралистима се приговарало, да своје јунаке описују без имало сућути и љубави; не улазећи овдје у расправу, колико је то тачно за писце које обично називамо натуралистима, Матавуљу се сигурно не може приговорити. Он управо живи са својим јунацима, он живи њиховим животом, јер он их је из живота узео. »Никада, као ни данас, није ми се миљило обрађивати догађај, који ми није правце ушао у главу, или бар који није много сличан каквом који сам доживио. Сугерирани предмети за обраду, не само што падају на неплодно тло, него ми постају антипатични«; то пише сам Матавуљ. Такав писац узима увијек из живота, јер сматра да је једино живим, истинским ликовима мјесто у књижевности. Због тога, Матавуљева друга дјела, да споменемо само најважније збирке приповиједака: Из Црне Горе и Приморја, Из приморског живота, Са Јадрана, Приморска обличја, Из београдског живота, Немирне душе, носе биљег истинске проживљености. Та нераскидива повезаност са стварним животом дала је Матавуљевим дјелима необичну пластичност и природност. Тако је Матавуљ у својим дјелима успио спојити непосредан народни говор и високу умјетничку културу; тако је он могао одушевити и оне који су тражили националне мотиве у умјетности, и оне који су тражили модерну обраду; тако је Матавуљ, већином свога стварања, писац којега је корисно послушати и данас.

Јунак Матавуљеве новеле Шемата и зам, Веља Глигоријевић, читав свој вијек живи само зато да остави своје име у службеном шематизму своје струке; а ипак, није му то успјело. Колико има »стваралаца« који пишу упорно, не би ли им се име некако увукло у шематизме књижевних повијести. Матавуљ, међутим, остаје крупно забиљжен у повијести српске књижевности; и не само српске, него и хрватске, јер је он дјеловао и на хр-

МЕЂУНАРОДНИ ПРЕ-

Везе и углед Југославије све више јачају

У овом протеклом раздобљу, од неколико посљедњих недјеља збили су се догађаји од изванредне важности, и за нашу а и друге земље.

Прије свега, у том времену наша је земља однијела низ међународних побједа, којима се још више учврстио њен међународни положај и углед. Својом стваралачком спољном политиком сарадње са свим народима, који то желе, Југославија је успјела да створи основу за развијање што тјешњих односа с другим земљама. Сада, у посљедње вријеме, ти односи развијају се нарочито повољно с Грчком и Турском. Пријатељство између Југославије и тих земаља испољило се већ у низу прилика, а нарочито у узајамним посјетима политичких и осталих јавних радника. Недавно је Југо-

славију посјетила грчка парламентарна делегација, на челу с претсједником грчког парламента г. Гондикасом, која је пропутовала читаву Југославију и за вријеме посјета у додиру с нашим највишим претставницима разговарала о свим питањима која се тичу обију земаља. Наша парламентарна делегација, на челу с Мошом Пијадом, узвратила је тај посјет и својим боравком у Грчкој још више развила могућности за што тјешње пријатељске основе. С Турском се такође повољно развијају пријатељски односи. У нашој земљи боравио је претсједник цариградске општине г. Гекај и делегација турских новинара, који су такође пропутовали нашом земљом и својим изјавама и писањем припомогли упознавању нашег народа.

Осим ових, један од најважнијих посјета Југославији био је посјет министра војске САД г. Пејса, који је, обилазећи Европу дошао и у нашу земљу, а затим у Атену, Анкару и Рим. Он је дошао у Југославију да се упозна с кориштењем војне помоћи САД у нашој земљи. Приликом свог боравка г. Пејс је утврдио, да су јединице наше ЈНА овладале модерним наоружањем и да су необично издржљиве. За вријеме посјета он је утврдио, да је Југославији потребно слати и тешко наоружање, како би она била што способнија, да се одупре агресиви на своју земљу.

Сви ти посјетиоци били су угодно изненађени нашом изградњом и нашим животом; њихови дојмови добили су свој пуни изражај у њиховим изјавама, које су дали нашој и свјетској штампи. Разумљиво је, да су ове посјете изазвале низ негодовања и клевета, како од стране Информбироа тако и с талијанске стране. Јер, оне нису биле само ствар међународних обичаја, већ потреба времена. Југославију, Грчку и Турску, угрожава исти непријатељ и пријатељство тих народа, које је потврђено још у прошлости, данас се требало развити, да би се створила што чвршћа брана свим наступима империјализма, које вреба на слободу и независност ових трију земаља. Такво сређивање прилика изазвало је разумљив бијес властодржаца СССР-а, који не желе видјети смирени Балкан, јер им то онемогућује остварење њихових империјалистичких интереса у том дијелу свијета.

Међутим, приликом ових трију посјета ни талијански империјализам није хтио заостати за оним источним. У талијанској штампи, па и у изјавама службених претставника, с огорченошћу се прати зближавање Југославије, Грчке и Турске из сличних разлога због којих то ради и СССР. Италијанском империја-

ватске писце. Признаје то, између осталих, и Динко Шимуновић! Нема озбиљнијег писца на коме Матавуљев Бакоња није оставио трага, и што се више одмичемо од смрти ауторове, то све више Матавуљ припада оним писцима, који годишњице дочекују све јачи и прочишћенији: слабији дијелови њихова рада заборавају се, а вриједна дјела све снажније истичу име свога творца. Таква су дјела камен кушње за сваку генерацију и свако вријеме додаје им по једно ново значење, док она сама име свога творца с поуздањем предају вјечности.

ПОВОДОМ 100-ГОДИШЊИЦЕ
РОЂЕЊА СИМЕ МАТАВУЉАУ Шибенику ће се
одржати велика
прослава

У Шибенику, родном мјесту великог српског приповједача Симе Матавуља одржаће се од 14—21/IX о. г. велика прослава поводом 100-годишњице његова рођења.

Прослава ће почети одржавањем свечане академије. 14 септембра биће откривена спомен-плоча на Симиној родној кући и отворена изложба, на којој ће бити приказани живот и рад Матавуљев. За читаво вријеме прославе, одржаваће се предавања о животу и дјелу Симе Матавуља по школама, селима, као и у самом Шибенику.

Свечана прослава биће завршена откривањем бисте Симе Матавуља у шибенској основној школи, која носи његово име.

ГЛЕД ПОЛИТИЧКИХ ДОГАЂАЈА

лизму не иде у рачун, да се ове три балканске земље зближе, јер Рим у томе види препреку за остварење својих циљева. То се већ показало и приликом покушаја да Италија наметне Грчкој и Турској талијанског генерала као руководиоца њихових армија у оквиру Атлантског пакта. То су одбиле и Грчка и Турска и основале своју властиту посебну војну организацију, дајући тиме до знања Риму да не желе имати посла с онима, који су већ једном угрозили независност Грчке. Што се тиче Југославије, која није ушла нити ће ући у било који пакт, али која жели да сарађује с пријатељским земљама, и њу је службена Италија напала многим подвалама, нарочито у вези с посјетом министра Пејса. Тада се у талијанској протужугославенској кампањи, која никако не јењава, могло наћи низ клевета против Југославије, као на примјер, да је ЈНА слаба армија, да

Југославија није земља, у којој се може водити фронтални, него само герилски рат, да је сукоб СССР—Југославија само варка и да стога САД не требају помагати ту земљу, као и да не требају потпомагати развијање пријатељских односа између Југославије, Грчке и Турске. Између редака, талијанска штампа је показала, зашто тако ради. Разлог је томе тај, што се талијански империјализам нада, да би у једној таквој ситуацији Југославија била присиљена да попусти у питању Трста, и да би се тако талијански ирендетизам докопао територија који никад нису били талијански.

Из свега тога видљиво је, колико је Југославија у овом протеклом раздобљу учинила на развијању сарадње међу народима и на обуздавању могућих нападача. Зато јој дају признање сви народи свијета и она ужива у том погледу подршку читавог човјечанства.

блема. Генерал Нагиб у Египту настоји да ријеши спор с Енглезима, напуштање Суеза и проблем присаједињења Судана Египту, док Мосадик у Перзији настоји да стави у погон петролејску индустрију и да се нагоди са англо-иранском компанијом, како би могао извући своју земљу из тешке привредне ситуације.

Ови преломни догађаји у обим земљама још увијек су у току, и оно што је до сада учињено довољан је знак, да се у тим земљама дешава нешто ново, што ће овим земљама донијети посве нови живот.

Коначно и конгрес СКП(б)

У ово вријеме најављен је још један догађај од изванредне важности. То је најави, да ће се 5 октобра о. г. у Москви одржати XIX Конгрес СКП(б)-а. Овај Конгрес одржава се тринаест и по година последије XVIII Конгреса, унаточ томе што у статуту партије стоји, да се он треба одржавати сваке треће године. Стаљин и бирократска каста, окупљена око њега, нису у овом дугом раздобљу одржавали конгрес из, свијету, разумљивих разлога. У тих тринаест и по година Стаљин је учвршћивао бирократску државну машину и тиме потврдио своје пуно скретање од марксистичке науке и свој ревизионизам. У тим годинама, он је и у спољној политици учинио низ пресудних грешака, као што је био пакт Хитлер-Стаљин, затим политика утјецајних сфера и империјализма и т. д. Све те ствари требало је »теоретски« образложити, а то до сада није учињено. Садашњи конгрес требао би да то учини. Сигурно је, да ће тај конгрес потврдити све оно што је радио Стаљин, због тога што је он кроз ове протекле године успио од СССР-а створити покорну земљу, чији су људи лишени основних грађанских слобода.

Занимљиво је, да овога пута главни реферат неће одржати Стаљин, него Маљенков. Исто тако предвиђа се, тобоже ради демократизма, измјена статута и формирање президијума умјесто политбироа. А што је најважније, предвиђа се и измјена назива саме партије, из ког ће се брисати онај додатак — большевика. То с брисањем имена большевика је сасвим правилно, јер су се Стаљин и његова деспотска и бирократска каста већ одавна удаљили од ленинске большевичке праксе.

Опет низ крвавих испада на нашим границама

Совјетски Савез и земље под његовим господством нису престали с изазовним испадима против наше земље. У посљедње вријеме десило се низ грубих и крвавих сукоба и изазова на нашим границама, нарочито на бугарској и албанској страни. Бугарска информбирова влада преузела је у посљедње вријеме улогу првог нарушитеља мира и својим сталним изазовним испадима на нашим границама постала највећи изазивач немира. Недавно су убачени шпијуни и терористи убили Народног хероја Пану Ђукића-Лимара и војника Рамадана Агоша, који су се супроставили терористичким групама, које је убачила у нашу земљу бугарска влада. И на албанској граници терористи Енвера-хоџе учинили су низ најтежих испада, изазивајући наше граничаре и пуцајући на нашу територију. Бугарска влада је надаље у низ наврата прекршила дипломатски имунитет

(заштиту) наших претставника у Софији, као и екстериторијалност (неповредивост) наше амбасаде у Софији. У вези с тим, наша је влада предала Уједињеним нацијама приједлог, да се на дневни ред слиједјећег засједања Генералне скупштине стави и питање прихватања међународних правила, која се тичу дипломатских имунитета и екстериторијалности амбасаде. Сви ови догађаји показују, да земље Информбироа потстакнуте владом СССР-а, не кане престати са провокацијама и изазивањем Југославије и да своју праксу нарушавања мира не мисле замијенити праксом смиревања, све с циљем да би се наудило Југославији. Но, као и до сада, ни ови провокативни испади неће донијети резултата онима који их организирају, јер Југославија не ће да буде изазвана, да би очувала мир и да не би дала повода хушкачима на рат.

Важна унутарња збивања у Перзији и Египту

Најактуелнији и најважнији политички догађаји, који су узнемирили читав свијет, јесу догађаји у Египту и Перзији. У тим је земљама дошло до важног преокрета и у спољној и унутрашњој политици. У Египту је војска, на челу са генералом Нагибом, извршила преврат и присилила краља Фарука да се одрекне пријестоља. У Перзији је на власт опет дошао Мосадик, који је престао бити претседником владе на заузимање перзиског шаха и англо-иранске компаније. Ова два догађаја, која су се догодила истовремено, потресла су све нарвде на Блиском Истоку, јер они у њима виде

важну прекретницу у историји тих земаља. И генерал Нагиб и Мосадик, својим досадашњим дјеловањем, показују да желе своје земље извести на нови пут, на пут републиканизма и успостављања једног новог поретка, створеног на рушевинама феудалистичког, претставници којег су били краљ Фарук и египатски феудалци, као и перзиски шах и круг људи око њега. Оба ова човјека, који данас покрећу политички живот својих земаља, обећавају својим народима темељите унутрашње промјене, као што су аграрна реформа, повећање пореза на богаташе и уређење свих спољно-политичких про-

Посмртни помени „Народног гласника“, „Покрета“ и „Народних новина“ поводом Матавуљеве смрти

Смрт великог српског приповједача Симе Матавуља потресла је читаву ондашњу књижевну јавност. Ваљда није било листа ни часописа, српског и хрватског, који није извршио једну тужну дужност и забиљежио смрт овог одличног српског књижевника. Читав 13 и 14 број »Бранковог Кола« од 27 марта 1908 године био је посвећен посмртном помену Матавуљевом. У тим бројевима »Бранково Коло« штампало је, осим осталог, и мишљења више српских истакнутих књижевника о књижевном раду и дјелима Симиним, затим пренијело комеморативне биљешке разних српских и хрватских листова, те штампало неке цртице из његова плодног живота.

Ради њихове особитости ми, поводом овог значајног јубилеја, преносимо посмртне помене које су штампали »Народни гласник«, »Покрет« и »Народне новине«, сви из Загреба, да се види како је та ненадана и рана смрт српског приповједача »завила цио српски, а и хрватски књижевни свијет у црно«.

Синоћ је у Београду умро, ударен од капи, славни српски писац Симо Матавуљ. Покојник је био родом из Далмације, те се је у задње доба преселио у Београд. Био је од оних српских писаца, који су хрватску и српску литературу сматрали једном. Сарађивао је много и у хрватским листовима. »Матике« је издала његове приповијетке »Из приморског живота«, а и недавно је приопчио у »Савременику« своје приопче. Симо Матавуљ је спадао у ред најбољих српских писаца и његова ненадана смрт ће без сумње завити цио српски, а и хрватски књижевни свијет у црно. Наше дубоко саучешће српском дијелу народа. Слава успомени Сима Матавуља!

(Покрет, Загреб, 1908, бр. 54.)

Прексинаћ је умро од капи у Београду најодличнији савремени новелиста српски. Симо Матавуљ који је, родом Далматинац, био једнако познат хрватској као и српској публици, па је стога и његова ненадана смрт једнако велик губитак за српску као и хрватску књижевност.

У првом већ раду избили су сви знаци и све особине Матавуљева приповиједачког талента. Главна је особина његова: необично поимање реалности. Све његово причање је вјерно приказивање реалности. Он готово и не приказује и не описује него људе из живота, које можемо наћи у дотичном крају. У свакој средини, гдје је живио, запазио је људе, фиксирао типове и особине, и онда их умјетнички обрадио. Уза

сву обичност фабуле у његовим многим приповијеткама цртање појединих лица и репродуковање свијет тих комичних детаља, што их Матавуљев хумор вјешто нише — чине његове најобичније ствари занимљивим. Најуспјелије дјело Матавуљево је »Бакоња фра-Брне«, и по њему је Матавуљ постао познат и у најширим читалачким круговима. Колико год је то био сасвим непознат свијет, нарочито српској публици, толико су пластично цртање особа и поједини интересантни детаљи и издаци ивентурозни привукли пажњу читалаца и заввијек их освојили. Док пређашња дјела Матавуљева не имаху дубље психолошке анализе, касније су неки радови свједочили, да је у том правцу знатно покочио напријед. Само штета што га ето смрт омете.

(Народне новине, Загреб, 1908, бр. 56.)

У најбољој мушкој снази преминуо је у Београду чувени српски књижевник Симе Матавуљ, родом из Далмације. Незабавни покојник заузео је у српској књижевности једно од највиднијих мјеста. Својим приморским и црногорским причама постао је прави мајстор српске новеле. Огледао се с не мањим успјехом и на драматском пољу. Осим тога написао је много ро-

СИМО МАТАВУЉ

ПОВАРЕТА

(Са далматинског острва)

Између града и острва стакли се море у одблеску жарког сунца на западу. Ка острву мили чамац, у којем су двојица: један весла, други сједи на крми. Иако је тек почетак априла, сунце силно пече, те су скренули главе ка далеком брду, од којих су века још покривена снијегом. Чамац је гламазан; веслар је збојичан, по изгледу више факим него поморан; на крми је младић збојичан, препун снага, у олијелу царскога мрнара. Кад се отискоше с обале градске, чича је питао младића: ко је и одакле је, колико ли је служио, познаје ли овог, оног од својих другова, па ућуташе. Јер младић острвљанин, није био брбљив, ни наклоњен повјерљивости. Сједио је и пушио мирно, гледајући око себе ствари мирно: воду и ваздух.

Мало помало, острву се откри обличе; најприје угледаше шуму и у њој високу звонару. То се налази на једном крају острва, а на другом је село. Стољетна борова шума и манастир у њој одликују острво Крапан од свију осталијех.

Одједном поцрвеше зреник иза Крапа, блискавице почеше пљескати по површини, а крупније рибе у већим гомилама журити мимо чамаца. Тада се Јурај трже из свога дотле непомућена мира, те узе од старог лесно весло.

У први сутон брод зарину кљуном у јецичину пристаништа. У исти мах забрујаше звона на манастиру. Јурај искочи и остале на мјесту, голглав, у молитви. И стари Веслар, прије но што ће се отиснути натраг, поздравил капом чувену »Госпу од анђела«.

Брзим корацима упуту се Јурај ка улици, која се може назвати главном зато што имају још двије, упоредно, много краће. Куће су све од камена, мрке од старине, на један и два боја, са осредњим прозорима и зеленим капима; мало која да нема и педаљ дворшита, гдје је стаја за магараце и складниште лозе и трлог, ископаног чокоба за огрјев. Да младић бјеше из каква далека краја, па да га је случај нанио на острво, морала би га јаза обузети, што је село потпуно нијемо, што нигдје не види живе душе, ниоткуда људског гласа, као да је све кута поморила! Али је Јурај знао, да су готово сви његови земљаци на својим баштинама, преко мора, у селима Рожине и Јадровац.

Његова кућа бјеше на крају главне улице. Он дође к њој с налицја; заобиће је лаким корацима, и сукоби се с дјеројичном од седам осам година, која стајаше на високом наслагају лозе, поврх зида од

дворишта. Кад стаде према њој, као да је с неба пао, дјеројична »теле викнути. Мрнар шапну »Јоји«, стави прст на уста, па рашири руке говорећи:

— Хајд! Скок! Хоп!

Мала му скочи у наручје. Прекидајући пољубац, Јурај питаше: »А шта радиш ту на лозју? А ли је ма?«

— Ма је у кухињи, — одговори Јоји, држећи га за руку и скакћући... — А ти си ложа! А ја сам скакала озго, јер је Миш река, да ја не смим скокнути!

Јурај је уведе у дворште говорећи:

— Не ваља с висине скакати! То није за дивојчице! А Миш је магарац, кад те на то наговара!... Хајдемо сад полако, полако, да се ма зачуди!

— Да је припанемо? — шапну Јоји.

Јурај стаде на вратима приземне собе, која захваташе шиелу дужину кућу. Два прозора напрема се бјеху широм отворена, те још бјеше доста видјела његове очи обухватиле све; свака ствар бјеже на свом мјесту, као их је оставио, безмало, као су их и његови преси оставили: полице са кујинским посуђем, два орахова ковчега, лугачки хрстов сто, над њим велики разапет Искупст... Јурјев поглед зачисти се на контурама жене, која, тик огњишта, бјеше окренута лицем ка вратима. Јурај се накашља, жена се окрете, застале малко, па се сретоше између прозора. И викнуше заједно:

— Е, побога, Јурета!

— Ма! Драга ма!

Послије загрљаја заглелаше се једно другоме у очи, у модре, ситне бистре очи, које по нашим острвима наваљатаи један другоме предају, каогод што предају и обле главе, округласте образе, радост живовања, јако вјерско осјећање, нејакну мај мишљења и скрчен број ријечи!... Јурјева матери, Луца, изглелаше као мишљења старија сестра, ставила за десетак година не више! Имаху исти затупаст, нос, кратку, заобљену брадицу, бијеле и румене образе.

Насталоше питања и одговори, који су почивали на »а«, као што то бива кад су острвљани узбуђени.

— А како си, ма?

— А добро, Јурета, како си ти?

— А добро! А ћа?

— А добро је и ћа!

— А Миш?

— А добро је и Миш!

Па омла се жена вјешто намрачи, уз највећу трножну столицу са наслоном, па је привуче ка огњишту. Сит сјеле и узе савијати цигарету. Жена поче стргати рибице, које бјеху у кориту.

Луца се много нагни, а кад потрзо преговори, глас јој поста непоуздан, као да је веома уморна.

— А ти си писа да ћеш доћ... тако... до десет дан?

мана и новела, који ће остати увијек успомена у српској књижевности. Покојни Матавуљ оставља једну велику празнину за собом. Најприје Јанко, па Сремац, па Митровић, па

Глишић, па напосред и незаборавни Симо. Великом покојнику лака земља!
(Народни гласник, Загреб, 1908, бр. 24.)

сле мале паузе, Динуловић, да би га мало охрабрио, рекао му је:

— Само се не плашите, господине Шиме! Није ништа!

— Не бојим се ја смрти! — прошаптао је Матавуљ. — Само не би х волео да умрем овде, на сокаку.

Гомила радознала света све више је расла. Сад је у њој било још неколико Матавуљевић пријатеља, који почеше наваљивати на њ, да га метну у фијакер и одвезу кући. Матавуљ, надајући се ваљда да ће остати у животу ако не промени свој мирни полскај, не хте ни за живу главу ући у кола. Дотле су из Ђурићеве апотеке довели етер, који му мало умири крклање. Тек после тога, када је дошао професор Калик и навалио на њ, Матавуљ је пристао да се попне у фијакер, који га одвезе кући.

Из фијакера су Матавуља изнели и у кућу унели два мсма, и он је још имао толико снаге, да се уз њихову помоћ попне на горњи спрат. Чим су ушли у собу, рекао је Сима:

— Склоните Љубицу!

Затим је, легнувши на диван, заискао да му јастук повише наместе. Чим је то било учињено, сиромаш Симо престао је дисати.

Лекари, др. Симоновић и др. Трпковић, који су одмах стигли, могли су само констатовати смрт.

Смрт је наступила од апоплексије (капље) у мозгу.

(Бранково коло, Ср. Карловци 1903, бр. 13 и 14)

Посљедњи тренуци Матавуљеви

У среду, 20 фебруара 1908, у 10 сати пре подне, отишао је пок. Симо Матавуљ управнику Српског народног позоришта и замолио га у име Српског књижевног друштва, коме је Матавуљ био председником, да се за сутрадан закажана претстава Глишићеве »Подвале« одложи. Књижевно друштво било је решило, да о четрдесетодневном помену Глишићеву приреди у Народном позоришту »Глишићево вече«, те би се том приликом онда играла »Подвала«, а Матавуљ би одржао уводно предавање о Глишићу. Из извесних разлога није се никако могла одложити претстава »Подвале«, али је ипак уговорено да се »Глишићево вече« одржи у уторак, 26 фебруара.

Из Позоришта се, у 10,30 сати — и не мислећи да ће се после пола сата на истој згради врти црна застава у знак жалости за њим — Матавуљ упутио поред штампарије »Дневног листа«, на задњем дијелу хотела Булевар. Пред самим Булеваром крв му је навалила у главу и он се срушио на тротоар.

У тај мах наишао је туда Св. Динуловић, редатељ Народног позори-

шта. Кад је опазио Матавуља, гдје позеленео седи на тротоару и тресе се целим телом, пришао му је. Матавуљ је јако крклао. Нато га је Динуловић узео дозивати:

— Господине Шиме, господине Шиме!

Матавуљ га је само погледао разрогаченим очима, али му није ништа одговорио. Динуловић је поново звао:

— Господине Шиме! Познајете ли ме? Ја сам, Динуловић.

— А ја! Јест, јест, Динуловић! — једва је рекао Матавуљ, гушећи се шлајмом и оскудевајући ваздухом.

— Хајдете, господине Шиме, да вас одведем кући! Да узмем фијакер? — питао је даље Динуловић.

— Нека, нека, не треба! — Док се мало одморим, устаћу и сам. Овако ми је све лакше! — са муком је изговарао Матавуљ, прекидајући речи због удисања ваздуха.

Ту је поново стао. Много се света било већ сакупило, а Матавуљ је и даље јечао и дрхтао. Нарочито му је јако дрхтао задњи дио главе. По-

против бога?... Хајд, сад ће наши доћ! Срамота би била, да се дозна зашто тужиш, јер ниси поварету испросија, нити се зна да си то мислија, кад се из тојске вратиш! Реци јој розарије за душу и хајд!...

— Јој, ма, ја ћу умрити!

Она узе суд с водом, те га полц, а он опра мало руке и очи, па изађе погружен и поведе сестру истим путем куда бјеше дошао.

Затече пристајиште загушено гајетама и проглушено грајом и вакањем магараца. Јер с ња крапњанска гајета (барка која хвата више од тоне и којој је предњи дио покривен) носи на крозу по једнога магараца натоварена дрвима.

Срце му се стеж: кад у првом реду видје оца Маричина, Матију Танфару, са црном капицом, и двије кћери његове, са црним повезачицама. Забоље га јаче што га једна од њих познаде и рече: »Ено солдата! А, то је Јурета тете Луце!...«

То бјеше Паве Танфара, средња сестра Маричина, много налик на њу.

Пошто су сви забављени били извлачењем магараца, мало ко сврати пажњу на њега; али он летимично преброја све Лукешине, Јаране, Танфаре, Пребанце и Јураге, и сву њихову чељад и сав њихов подмладак, те му дође да гласно зајаока и нариче: »А ли си, најлипти цвите крапњански, Марице Танфарице! А ди је тебе из башћине, да чујем сребри гласић твој, да видим врти стас твој, и оне црне очи, и оно бילו лице!«

Марко Лукешин везивао је гајету, кад му син стаде иза леђа. Стари, сух, чврст човјек од четрдесет и пет година, вукао је за оглав њихова магараца Риџана, а Миш га је гурао у сапи. Узалуд је Јоји понављала »доша је Јурета, ево га!« — њих двојица не осврнуше се, докле Риџан бременим не искочи на обалу. Тада Миш, живолазан младићак од шеснаест година, загрли брата, а Марко само се рукова с Јуретом, рекавши:

— Еј, побоба, импровизада (изненађење). А како си?

— А добро сам, ћа! — одговори Јурета. — А Миш нараста?

— А ка зла трава!... — вели стари, па запаљеном кресавицом најприје освјетли лице Јуретину, па припали лупину. Пошто одби неколико лимова, стави руку на раме Јуретину:

— А канда си пуно патија?

— А зашто, ћа?

— А зато што си пуно блид и очи су ти црвене! А мени је река Јурага, који је приј шест недеља, приј тебе доша из марине, да си здрав!

— Па, нисам пуно здрав од јучер.

Почеше пролазити мимо њих сељани, те и кроз мрак његово мрнарско одијело привлачаше погледе. Зачуше се узвици и питања: »А је ли то твој Јурета?... А је ли то наш Јурета? Ола Јури?

— А јес! приварио сам вас!...

— А био си око цилог свита?

— А не око цилог, али далеко, у Омерику.

— Видио си пуно паиза (земаља)?

— Пуно!

— А црних људи?

— И жutih!... А је ли јематва (берба) била добра?

— А ниј! Круца обила винограде! Имали смо само тридесет

барил вина и шес уља!...

Након трећег одморка, Јурета спусти глас:

— А ке нова?

Мати не одговори, он додале:

— А ке нова с Марицом?...

— А ниј добра нова! — одговори жена шапатам.

Јурета устаде викнувши:

— О, Госпе од анђела! Шта је?

— А добро ниј, ниј, ниј! — понављаше жена одричући главом,

па се исправи и дубоко уздахну.

— За мукe Исукрстове, ма, шта је? Је болесна?

— Била!...

— Ах!... Је... умрла?

— ... Је!

Јурета паде на столицу. Зелен у лицу, за неколико тренутака блесасто гледаше матер, па једва изговори:

— Је ли истина, ма?

— Је! — потврди она и обриса рукавом око. Дуго је младић јечао и узвикивао: »Ма, ма!« Најпослије запита:

— А шта је било, за ране Исусове?

— А злић (пришт)! На срид мишнице изаша јој алић! Стари Матија водија је у град, код ликара, а он је одмах река: »Ниј добро!« Посли зва бајалицу, а и она је одмах рекла: »Ниј добро!« Посли, Матија је чинија завит, иша је бос код Госпе од анђела! Па ниш ниј помогао! Сутра је осам дан како њена липа младос труне у благословеној земљи.

— Јој!... А ти, ма, јеси ли ишла код поварате (сиротице)?

— Бог с тобом, јадно дите! Осим мене, нико ниј зна да си је изабра, па ни она, паварета, ниј то слутила!

— Јој! — цикну Јурета и заклопи лице шакама. — Јој, поварета моја, ниј знала да сам јој душу да, а ја сам о њој увик мислија на мору! Ево, ја сам јој јуче у граду купија и виру, ево на!

И уставши, извади из шпага кутију са златном бурмом, те је предаде матери.

Па обет сједе јечајући:

— Јој, ма, ја ћу умрити!

Луца стави бурму у свој дубоки шпаг од сукве и рече:

— ... Јеси ли ти хришћанин, или си жудија поста? Хоћеш ли

(Милун Крцунов починио је у рагу многа јуначка дјела, али како није имао свједока, добио је други младић медаљу која је била одређена јунацима из његова села. Узалуд се он свуда тужи, па и самом кнезу на Цетињу, нико му не може помоћи. Тешко ожалошћен због свега тога, он се одлучи да оде у Србију.)

... У неке поче да збори и плаче; лупа шаком о сто и виче: »На душу мојим сељанима. На душу и војводи који ме опања код Господара! А ћаше ми је Господар дати — видио сам лијепо!«

— Ама чега, чоче! — питају га у крчми.

— А што, чега? — виче Милун. — Што ме задијевате? Питате чега, а знате сви!

— Не знамо, не! Причај!

— А шта, причај! Ја сам Милун Крцунов из Богута, јунак од јунака, па ми не даду медаљу!

И бризну плакати, пак се изврати и заспа. Кад се пробуди, сунце отскочило. Изиђе, па кад сретне многе из Богута, стаде се крити и помијеша се међу народ око Господара.

Шета кнез, а за њим на стотине, па кад се врну, раздвоји се гомила, те куд ће сређа, прође мимо Милуна и познаде га.

— Како си, момче? — запита га пред свима.

Ко је бољи

— Добро, у здравље твоје, Господару! — имаше још толико свијести да рече.

— А крива ли ти се још због медаље?

— Кривиће ми се довијека, Господару! — рече чисто очајничким гласом.

Господар гледну око себе. Најближи му бјеху војводе и ађутанти, сви у срми, сви препуни ордена. Међу њима бјеше један човјечуљак, те би се на први мах могло помислити за њ да се некако уплео ту гдје му мјеста није. Мали, окошт, одјевен као најпростији Црногорац, у сукнене хаљине. На грудима му је једна једина медаља.

— Видиш ли ове овдје? — рече кнез.

— Видим, Господару!

— Е, кажи, од кога би од овијех био бољи, па ћу ти дати медаљу!

Милун зинуо.

— Реци, реци! — повикаше многи.

— Хоћу ли баш, Господару?

— Реци!

— А да ако нијесам бољи од овога, не било ме ни жива! — рече Милун и стави руку на раме ономе малиши.

Мој брате! Заори се смијех из стотине грла. Хоће људи да се искидају од велика смијеха.

Милун бленуо. Не разумије шта је.

— Благо теби, ако си бољи од тога! — рече кнез љубазно. — Знаш ли ко је то?

— Не ја, Господару!

— То је Новак Рамов, дијете!

Новак, који је тридесет и три турске главе посјекао свога вијека? Милун је слушао за Новака, али га никада не виде.

Паде Милун на кољена.

— А опрости, Новаче, опрости лудој глави!

Јунак га диже, цјелива у чело и утјеша:

— Па што? Нијеси рђаво рекао.

Бољи ћеш и бити, ако бог да. Док је Црне Горе, биће Новака и побољих од Новака!

На лицу старчеву не указа се никаква трага срџби, но чисто очински изрече те ријечи.

А кнез диже медаљу с груди једнога перјаника пак је притаче својом руком Милуну.

— Ево ти је, и сретна ти била! — рече му.

— Сретна, да бог да! — повикаше сви.

— И да будеш као Новак!

— Да бог да! — заори се опет.

Милун цјелива Господара у руку, па Новака — и отиде, весела му мајка...

Милун чека прилику да се изједначи с Новаком Рамовијем Јововићем.

Симо Матавуљ

Иначе не бјеше обичај Марков, да се тиска путањом. То је знао и стари Рижан, те кад се гомила удаљи, он пође сам.

Јоји и Миш узеше брата за руке, а ћа, грицајући камишић, поче сину причати о љетини, о трошковима и о свакој ситници те врсте, која се десила за двадесет и пет мјесеца његова отсуства.

Луца их дочека пред кућом. На клупи бјеше земљани умиваоник и убрис. Дјеца одведоше Рижана, да га растоваре и смјесте. Марко брзо свуче гуњ, грудњак и кошуљу, те наклони над умиваоником свој црни труп, на коме се истицаху сва ребра и пршљени у ртењачи. Он опра сапуном у једној води руке, у другој лице, у трећој врат. Кад му жена још испра и обриса леђа, он утрча у кућу, да пресвуче чисто рубље. То исто уради и Миш, кога је Јоји трљала по плећима.

На столу бјеше: зеља, пржене рибе, комун јечмена хљеба и врч беванле (разводљена вина).

Луца узе с ногу Исусових бројанице, те једне далé домаћину. Све петеро наврсташе се пред ликом. Домаћица изрече сама: »У име оца и сина и духа светог. Амен«. Па сви у један глас зачатише оченаш, па здравомарија, и остале молитве, које чине »розаријес«. То је трајало отприлике четврт часа.

За вечером ћутаху. Луца гуркаше Јурету, који је локушавао да њеколико залогаша стави у уста. Марко је дуго жвакао сваки залогаш, наслањајући уморно главу на длан. Тек кад се први пут маши врча, погледа бистро Јурету, па онда жену и рече:

— Еј, побоба, шта се процидија и профинија овај наш! Ка госпојица! А чекај ти, док ти уклопимо мотику у шаке.

Сви се обредеше из истога врча па, на миг материн, дјеца отидоше на спавање.

Луца донесе мањи врч и чашу. Кад наточи, видјело се да је чисто вино, црно и густо. Луца понови добродошлицу и испи пола чаше, па врч и чашу стави пред сина. У исти мах и отац метну преда њ лулицу, да му напуни. И рече:

— Ти си нођија у Задру и циљу ноћ пија! То се види! Па си се данас најија и у граду! То се види! Је?

— Што је, је! — рече младић, осмејкујући се на силу.

— А кога сте врага ишли у Омерику?

— А шта знам ја, ћа? Тако. Дошла команда, па хајд! Тако је приј нас ишла коранада (оклопљача) Марија Терезија у Устралију!

— И видија је црних и жutih људи — додаде мати, шарајући прстом по столу.

— А зар ти вирујеш солдацима? — рече Марко, извративши главу ка таваници и зијехајући... — Пуно лажу, бона!... А, а, а реши ти мени, колико си заштедија?

— Петнаес талира, ћа! — одговори Јурета.

— А ниј пуно!... Роко Танфара донио је двадесет!... А, побоба, дај још једну, па да се спи!... А сутра, посли мале мисе, отиђи најпри код стрица Јосе, па код стрине Марије.

— То се разуми, — дода мати

Ћа устде и лељиво пође. Луца припали малу уљану лампицу и отиде за мужем.

Јурета се налакти. Озго из камаре поче допирати снажно ритмичко ркање родитељског пара, што је допуњавало слику дневног домаћег живота. Јурета, празне главе, обузет јелиним ужасним осјећањем, стаде пажљиво слушати ркање; дође му та обична појава као њешто тајанствено, учини му се, да оно одмјерава ток ноћи, ток живота, ток свега што одлази у ништа!... Њека лупњава и њеки крештави глас тргоше га из заноса. Њихов пијетао први се усуди да наруши дубоки покој острва. Остали, по селу, као да се почеше надметати. Кад опет све замијени. Јурету подиђе језа, сјети се свих прича из дјетинства! Ено се отварају бијеле гробнице око Госпе од анђела и излазе мртви, најприје они скорашњи, који се нијесу још навикли самоваљу! Ено поварете Марице, која није знала за његову љубав, која је тек почетком те ноћи све дознала, па сад хита к њему да узме прстен!... Пламичак на столу заигра, њешто шкрипну вратницама и Јурета, ужаснут, устале. Али то је трајало тренутак. Права његова нарав, тежачка и мрнарска, надвлада тренутну слабост и он, оборив главу, изговори розарије за покој поварети!

Па онда сјде и спусти главу на прекрштене руке. Заспа...

Луца, као увијек, прва на ногама, затече га тако. Она наложи ватру и скува каву, па је стави пред њега и гурну га. Младић се исправи и загледа се у матер савиво, бесвјесно. Најпослије извади своју нову, металну дувањару, сави мало дувана у хартијцу и поче сркутати и пушити.

Мати сјдасе према њему оборених очију.

— Он први проговори:

— Ма, ја данас нећу излазити!

— Ни у цркву? Знаш ли да је данас недиља?

— Никуд! Ја ћу лећи у камарицу, а ти ћеш рећи да сам болестан!

— То је грех!... Ја сам ништо сањала, мало приј него што сам устала, у зору, кад је сан од бога!

Доиста је Луца чекала да је син запита, шт јој се то наговјестило па кад не чу његова гласа, она настави:

— Сањала сам њу — поварету! Дошла је, поварета, блида и плачна, са отекућом и увијеном руком. И одвела ме на фоњистру (прозор) и здравом руком показала ми море и на њему велики брод и на броду си само ти! И она, поварета, плачући рече: »Ено га! Долази! Али ја не могу, мене притеже ова жалосна рука, притеже ме у дубину! А Јурета нека вазме Паву!...

Луца обриса очи рукавом.

За дуго су ћутали, па мати подиже очи и устави их на синовљем лицу, на коме се поступно враћала радост живовања.

— Је то истина, ма?

— Је, синко, нека је свидок блажена Госпа од анђела!

— Хе, па чека буде воља божја!... Поварета!

ПЛАЋАЊЕ ЗЕМЉИШНЕ РЕНТЕ У ЗАДРУГАМА

Сада се у радним задругама и у задружним економијама у нашој републици много разговара о плаћању земљишне ренте. А о чему се заправо ради? С обзиром на то да се понегдје још бркају појмови рента и закупнина, најприје бисмо објаснили шта је једно, а шта друго.

Шта је рента? Сигурно сте познавали неког човјека прије рата који је имао земље, стројеве, куће, био богат и живио је од ренте, па су га звали рентџером. Дакле, тај човјек није сам лично радио, већ је своју земљу давао у закуп неком сељаку који је имао новаца. Тај је купац био обавезан да земљораднику плаћа извјесни износ у новцу зато што је преузео његову земљу у закуп. Међутим, ни сам купац није лично обрађивао закупљену земљу, већ је тражио најамне раднике. Дакле, као што се види плаћање ренте претпоставља капиталистички начин пољопривредне производње, тј. тамо гдје постоје земљовласници, закупци и најамни радници, гдје земљовласник уступа закупцу земљу, а купац му плаћа ренту у новцу само зато што он има тада право да закупљену земљу искориштава у личну корист, искориштавајући најамну радну снагу. Према томе плаћање ренте је искључиво везано за земљишно власништво, тј. рента се плаћа власнику земље. Но, рента се плаћа власнику земље (само зато што је власник) и онда када купац сам обрађује закупљену земљу, или када земљу преузима да обрађује неко друштво, заједница, неко у име државе итд.

Ако купац преузима, поред земље и стоку, стројеве, економске зграде итд. онда се на закупљене ствари плаћа ЗАКУПНИНА. Према томе је појам закупнина много шири неголи рента, јер обухваћа поред ренте и плаћање оштете на инвентар, зграде и друга производна средства, што их је купац купио од власника.

У нашем народу познат је појам закупнина, јер се до прије рата стока и земља давала у закуп. Познато је плаћање закупнине у природи: наполица, трећина, четвртина, петина итд. гдје онај што узима у закуп даје од приноса један дио на име закупнине. Колика ће бити та закупнина зависило је о томе колико ће родити. Јасно је, да је купац земље радио добро, да би више зарадио, тј. да би имао веће приносе. У том је случају и земљовласник више добијао. Али је власник, заједно са закупцем сносио ризико. Зато је земљовласник, да не би сносио ризико, захтијевао унапријед утврђени стални износ на име закупнине, односно ренте, без обзира на то колико купац зарађује—приходује на његовој земљи и без обзира на то шта купац узгаја на закупљеном земљишту.

Па, рећи ћете то је добро, али шта ће нам закупнине, односно плаћање ренте, у нашим задругама? Код нас није капиталистички начин пољопривредне производње! Посљедња тврдња је оправдана. Зато се и садашње плаћање ренте у задругама разликује од плаћања ренте у капиталистичкој пољопривредној производњи, јер плаћање ренте неће остати стално. То је пролазна појава, неопходна сада ради узадруживања сељака. Код нас су задругари већином и власници и закупци и у исто вријеме раде на задружним имањима. Према томе власник ренте не може да живи искључиво од ренте, јер крупних (великих) земљопосједника код нас нема и задруге не експлоатишу најамну радну снагу. Но, сада ћете питати: па кад је тако зашто ће нам рента у задругама? Е, то је оно питање које нас овдје највише занима, па ћемо покушати на њега да одговоримо.

Многи сељаци који су ушли у задруге унијели су своју земљу, зграде и инвентар. Инвентар се процјењивао и скупштина је доносила одлуку да се, рецимо стока, задругару почне исплаћивати тек треће или четврте године, а зграде и већи пољопривредни стројеви тек десете године. Удруживањем у задругу, сељак је престао бити власник живог и мртвог инвентара. Но, задругар је и надаље остао власник земље, дакле, најважнијег производног средства. Тако је по досадашњем Закону о земљорадничким задругама сељак остао власник земље у I, II и III типу сељачких радних задруга. Међутим, у IV типу земља је била заједничка, а то су код нас обично колониистичке задруге.

Надаље, Закон о задругама је предвиђао да се у задругама I и II типа плаћа закупнина, односно камата. Дакле, још прије 3—4 године, наше је руководство предвидјело да се на узадружену земљу плаћа закупнина, односно камати, или другим ријечима рента. Тиме се жељело привући средњег сељака у задругу, и чувати његове интересе, плаћајући му закупнину на земљу, без обзира да ли он ради, или не у задрузи. Закон је даље, предвиђао да се закупнина плаћа из расподјеле укупног годишњег задружног дохотка у висини од 10—30 од сто. Тако је износ закупнине био везан за расподјелу дохотка. То је било и разумљиво у оно вријеме. Јер, у задругама се обрачун вршио на крају године, исплата се обрачунавала на основу зарађених трудодана, а плаћање је било у природи, тј. у намирницама. Међутим, касније су се код нас прилике измијениле. Нестало је трудоданског награђивања и расподјеле дохотка у природи, нестало је старих шаблона и калупа и у мјесто тога у задругама је уведен предрачун пољопривредне производње,

уведено је и пословање на принципу рентабилитета и нова организација рада. Задругари су уговарањем преузимали радове, преузимали обавезе у производњи, и уговором утврђивали да 70 од сто прекопланског вишка дијеле међусобно они задругари који су и учествовали у производњи. Такође су нестале откупне цијене, и мјесто тога сада владају тржне цијене, истина регулисане од стране друштва, које спријечава спекулацију у случају неродице као ове године итд., па је тржиште стабилизовано. У таквим увјетима, јасно је да је пракса измијенила и досадашње задружне законе и правила, који су застарјели.

У таквој ситуацији недавно је Главни задружни Савез ФНРЈ донио Одлуку да се у задругама плаћа закупнина, односно рента. Најприје је бито ријешено да се закупнина плаћа само у I и II типу задруга. Али, каснијом Одлуком то је проширено на све типове задруга, што је сасвим разумљиво. Наравно, да се закупнина неће давати сељацима да ју односе у свој џеп за ону земљу што ју је задруга купила, или добила на паклон од државе или друштвених организација. Исто тако у колониистичким задругама рента се неће плаћати сељацима-задругарима, него ће, по одлуци задружне скупштине, тај износ ићи у основни задружни фонд, ради јачања задружне производње.

Као што смо већ напоменули Главни задружни савез ФНРЈ се залаже да се закупнина исплаћује из укупног оствареног годишњег задружног дохотка и то у постотку од 10—30 од сто, по одбитку фондова. То значи ово: на крају године тј. код коначног обрачуна са задругарима, кад се одбију трошкови производње и издвоје износи за фондове (задружну акумулацију), остатак се дијели на платни фонд и закупнину. Према томе износ закупнине зависи о оствареном дохотку. Значи, унапријед се не зна колики је износ ренте (или у проширеном облику — закупнине), те се тако стварају у задрузи потешкоће. Јер сељак често пута не жели да сноси ризико. Он хоће да зна шта му »носи« земља. Мени се чини да је такав начин исплате довео до тога да се и досад у задругама I и II типа закупнина исплаћивала симболично, па је била веома мала, баш зато што се везала на остварену производњу. Према томе таквом начину плаћања износа закупнине се замјера.

Насупрот томе, у задругама код нас стоји се на становишту да износ ренте ваља унапријед утврдити као стални износ и исплатити је на крају године земљовласнику, без обзира на остварену производњу на његовој земљи. Дакле, ренту не треба

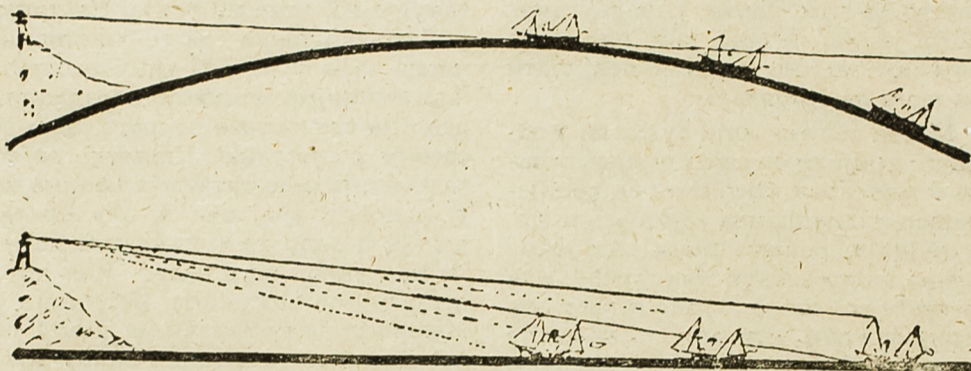
»Српска ријеч« доносиће под овом рубриком једноставне и лако разумљиво писане чланке из природних наука, технике, из живота великих људи, значајне догађаје из наше прошлости, нарочито из НОБ-е, затим описе наше земље, њене љепоте и природних богатстава, њезин напредак и друго.

Земља и небо. Земљин облик, величина и кретање

Од памтивјека су људи упирали поглед према звјезданом небу и настојали да одгонетну: што су звијезде, те далеке свијетле искре, колико их има, како су велике, од каквог су материјала изграђене, колика им је удаљеност од нас, како се односи земља према њима, има ли живота ван земље и много друго?

Хиљадама година се држало, да је Земља средиште свемира и нека непокретна, неизмјерно велика плоча. Око Земље је, како вели Библија,

ног је облика. Код доласка брода најприје се види врх јарбола, а онда постепено доњи дијелови. Много људи обишло је земљу, нарочито у новије доба авијатичари. Пођемо ли наине с било које тачке на Земљи и путујемо у истом смјеру, вратићемо се увијек с противне стране на полазну тачку. Међутим сви ови докази не кажу нам да је Земља баш права кугла, већ да је само обла. Прије него наведемо прави научни доказ, да је Земља кугла, треба се

Кад би земља била равна онда би се лађа, која се приближава видјела цијела и изблиза и издалека

бог разапео небо »јакو кожу«. На небу су наводно прибијене звијезде и то небо обрне се за један дан око Земље. Ово учење су прихватиле све религије и старале се огњем и мачем да га одрже. То им је било у интересу, јер ако се призна да је Земља релативно мало небеско тијело и равноправно с осталима, како се онда може одржати прича о стварању свијета и нарочито легенда о доласку месије, искупитеља људских гријеха. Зашто би се у том случају месија појавио баш на Земљи, а не на другом, већем небеском тијелу. Приче ипак остају само приче. Данас је и нашој дјечи смијешна тврдња, да је бог први дан стварања свијета раздијелио свијетло од таме, а четврти дан створио сунце, мјесец и звијезде. Као да је Земља била прва три дана освјетљена електриком или можда хладним свјетлом нашега Тесле! У старо доба тешко је било дознати, каквога је облика Земља, јер је морепловство било још неразвијено. Морнари се нису усудили отиснути далеко од обале, јер није било компаса. Па ипак јае било већ старих грчких научника, који су тврдили да је Земља округла. Они су чак навели и добре доказе за то и измјерили доста тачно њезин полумјер. Данас то уче и наш основци. Да је земља округла ван сваке је сумње и за то има више доказа. Земљина сјена што пада на мјесец за његова помрачења круж-

потсјетити што су то паралеле и меридијани.

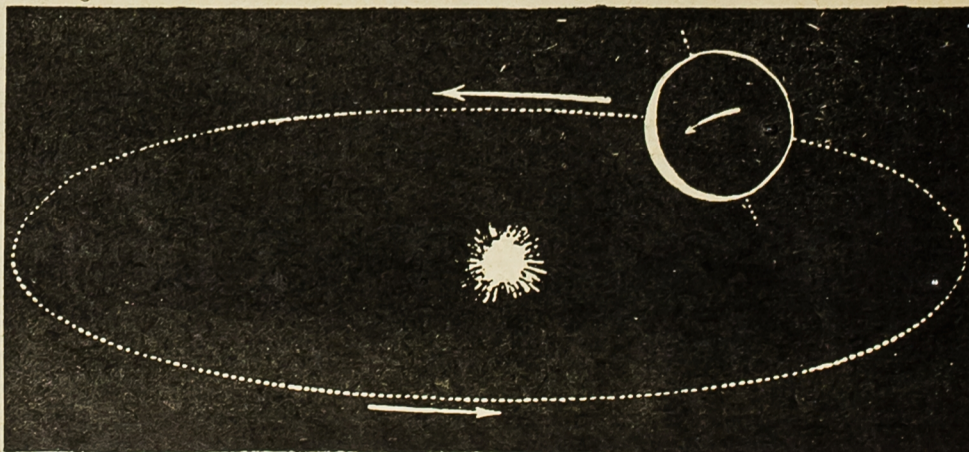
Врло је важно за морепловце и путнике на велике даљине, да знаду куда путују и на коме мјесту се на Земљи налазе. У ту сврху замишљен је један водоравни круг око земље, прозван екватор, и други на њему окомити круг, почетни меридијан који пролази крај Лондона и кроз сјеверни и јужни земаљски пол. Оба ова важна круга раздијелена су на 360 једнаких дијелова или степени. Сјеверно и јужно од екватора, све до полова, повучено је по 90 све ужих и ужих, са екватором успоредних кругова, такозваних паралела. Исто тако повучено је 180 меридијана, кругова који сијеку ек-

ИЗ РАЗНИХ

ватор и паралеле и стоје на њима окомито. Сад можемо од шале наћи свако мјесто на глобусу — кугли која нам предочује Земљу. Треба само погледати колика је удаљеност мјеста од екватора на сјевер или југ, његову географску ширину и како је мјесто удаљено на исток или запад од почетног меридијана — његову географску дужину.

Дан и ноћ. Годишња доба

Сад замислимо да стојимо на сјеверном полу. Тада видимо поларну звијезду тачно над нама, или како се то каже у зениту. Кренимо на пут по меридијану према екватору и видјећемо да се послѣје сваког пређеног степена, по прилици 110 км, поларна звијезда привидно спушта такође за један степен. Кад стигнемо на екватор, поларна звијезда нам је у хоризонту. Ово је неоспоран доказ да је Земља кугла, иако не баш сасвим правилна, јер је на половима нешто мало спљоштена. Занима нас, зашто је спљоштена. Узрок спљоштености је у њезином обртању око осовине сјевер — југ у времену једног дана или 24 часа. Ово је први утврдио Славен Никола Коперник у првој половини шеснаестог вијека. То је до данас највеће, право револуционарно откриће астрономије. Постоји довољно доказа о окретању Земље око своје оси, а чувени француски астроном Фукол је управо пред 100 година својим огледом с клатном на очиглед показао да се Земља окреће око оси. Генијални Коперник је пошао још даље и утврдио да Земља није никакво средиште свемира, већ обично, релативно мало, тамно небеско тијело каквих је много у васиони. Она се окрене за 24 часа око своје оси, али још обиђе и огроман пут око сунца у времену од једне године. Дан и ноћ настају због окретања Земље око своје оси, а годишња

Шема кружења Земље око Сунца и њеног окретања око своје оси

ПОДРУЧЈА

доба настају због кретања Земље око сунца за годину. Кад би ос земаљска била усправна на стази, којом се Земља окреће, на сваком мјесту Земље би било непрекидно исто годишње доба, и то на екватору веома вруће, а према половима све хладније и хладније. Дан и ноћ би у том случају свагдје били по 12 часова. Међутим, зато што је земаљска ос према својој стази, којом се креће око сунца, нагнута за 66 и $\frac{1}{2}$ степени сунчане зраке јаче обасјавају кроз 6 мјесеци сјеверну половину Земље, а кроз других 6 мјесеци јужну земаљску полукуглу. Због овог нагиба Земље дани и ноћи, осим на екватору гдје су стално једнако дуги, различите су дужине; на земаљским половима траје дан 6 мјесеци а ноћ исто толико.

Коперник, додуше, није за своје смионо учење смогао строге научне доказе, али су их настављачи његова дјела пронашли. Оригинале су и дубоке Коперникове мисли, плод дугог, неуморног рада. Не постоји, размишљао је он, никакво небо рапачето као кожа. Обичним проматрањем види се, да је на примјер мјесец ближи Земљи него неко друго небеско тијело, јер мјесец на свом путу прекрије сваку другу звијезду и ми је кроз њега видимо. Према томе има небеских тијела ближих и даљих, а неких управо неизмјерно далеких од Земље. Сад, како је могуће да се и та бескрајно далека тијела савршено у исти час, т. ј. за 24 часа, обрну око Земље. Здрав разум каже да је то немогуће, јер би се ту радило о бескрајно великим брзинама, милијардама километара у секунди. Много је природније узети, да се Земља окрене за 24 часа око своје оси, односно за годину дана око сунца. Сви претставници мрака, нарочито све службене цркве на челу са римском, дигле су куку и мотику на Коперниково учење. Он сам објавио је своје славно дјело тек кад је био у седамдесетој години, и то већ на смртној постељи. Римска црква је његову науку проклела, и дјело спалила. Инквизиција или тајна полиција римске цркве слала је на ломачу све оне који су признавали Коперникову науку. Коперник је из темеља пољуљао зграду сујевјерја и заглупљивања. Он је снажним ударцем срушио тајанствено небо и из основа покварио привредни рачун свима мешетарима између неба и Земље. Једном ријечју: он је отворио људским покољењима поглед у бескрајни, јединствени, величанствени материјални свемир, далеко љепши од оног што га све цркве уче.

За нас је сунце централно тијело, извор свијетла, топлине и свеколике снаге и кретања. Ако Земљу успо-

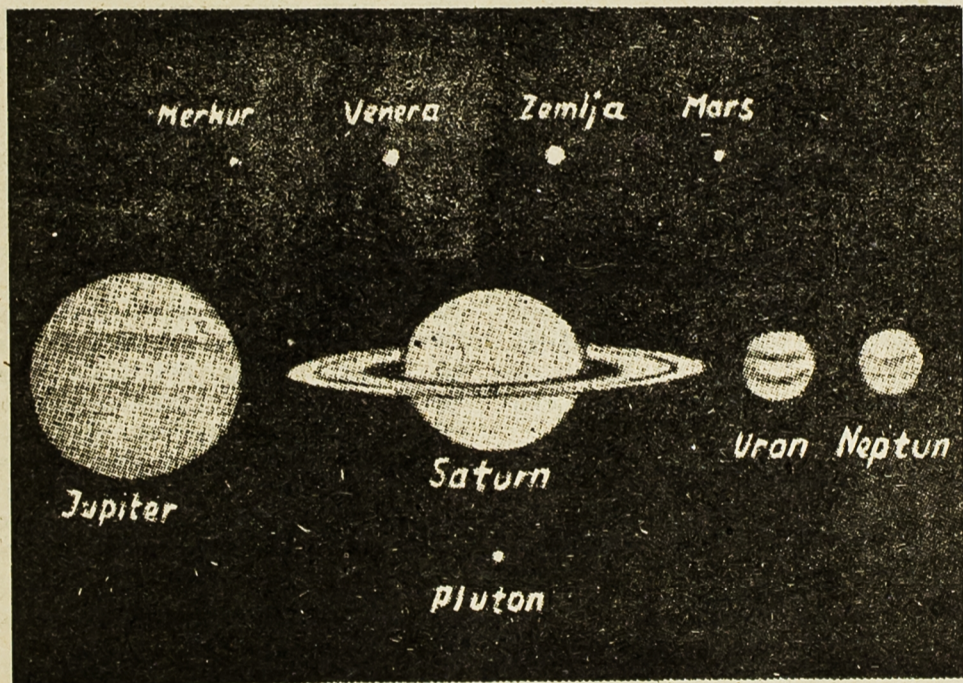
редимо с маковим зрном, онда је сунце осредња јабука. Земља јури око сунца вртоглавом брзином од 30 км у секунди. Поредимо ли Земљу с осталим небеским тијелима она је заиста сићушна. Зрака свијетла или радиоталас обишао би земаљски екватор 7 и по пута у 1 секунди. Модерни авион на млазном погон, што прелази у часу 1000 км, обишао би земљу за 40 часова или нешто мање од два дана. Брзи воз од 100 км на час, требао би за тај пут 400 часова или 17 дана, а пјешак, који превалјује дневно 50 км, обишао би Земљу за нешто више од 2 године. Мјесец је најближи комшија наше Земље. Поменути авионом стигли бисмо до њега за 384 часова или 16 дана. Сунце је већ много даље од нас. Наш авион би до њега путовао 150.000 часова или 17 и по година. До најближе звијезде некретнице требало би му преко 8 милиона година.

Однос земље према свемиру

Погледајмо, на крају, у каквом је односу Земља према свемиру. Око сунца, које убрајамо у мале звијезде некретнице, смјестио се приближно у истој равнини, низ тамних тјелеса или планета, међу које спада и земља. Планети који су сунцу ближи од Земље зову се унутарњи, а то су Меркур и Венера. За њи-

ма долази Земља, а иза Земље вањски или велики планети: Марс, Јупитер, Сатурн, Уран, Нептун и најдаљи данас познати планет Плутон. Сви планети путују око сунца у истом смјеру од запада, преко југа, на исток. Слично као што планети круже око сунца, тако око неких планета круже мјесеци, такођер чврста тамна тијела. Док Земља има један мјесец, Јупитер их има неколико. Сунце, планети, њихови мјесеци и комети или звијезде репатице чине једну породицу или, како је обично зовемо: сунчани систем. Наш сунчани систем је ипак ситан у поредби са свемирским безданом. Нама најближа звијезда некретница или најближе сунце, као што је напријед речено, огромно је удаљено. Све оне свијетле искре што их у звјезданој ноћи видимо, све су то сама сунца, многа названа дивовима због своје величине. Наше сунце је према њима прави патуљак. Око ових безбројних сунаца вјероватно се крећу многа тамна тјелеса, слична планетима. Сва небеска тијела налазе се у вјечном и непрекидном правилном кретању. Свемир је изграђен од јединствене материје, а она је безгранично способна за развитак и сигурно је да живот није везан само за Земљу, као што то разне вјере уче, него га има у разним облицима и на другим небеским тијелима, која испуњавају бескрајни свемир.

Д. Д.

Величина планета у поређењу једних према другима

ИЗ УПРАВЕ »СРПСКЕ РИЈЕЧИ«

Молимо наше дужнике, претплатнике и комисионере, да нам пошаљу дужну претплату и новац за распродају »Српску ријеч«. — Претплатницима у Загребу прилажемо чекове и молимо да претплату уплате. Исто тако молимо другове учитеље, који су се вратили с годишњег одмора, да изврше обрачун и пошаљу новац за распродане примјерке нашега листа.

Народне одборе опћина, на које смо се обратили циркуларним писмом да нам помогну при скупљању претплатника, такође молимо да нам пошаљу адресе људи на које би слали наш лист.

Уједно молимо све наше претплатнике да нам не проузрокују сувишне трошкове утјерицањем дуга, већ да и без тога изврше своју дужност.

ИЗ ПОДОДБОРА Просвјете

Оживјети и распламсати културно просвјетни рад у селу

Главни пољски радови, који су почели у селу у прољеће, а достигли врхунац љети — углавном су довршени. Још има нешто јесењих послова око бербе кукуруза и винограда, сјетве озимих усјева и прикупљања дозрелих плодина. Но, ти послови не траже, као љетни, онолике напоре, па се обично обављају уз пјесму и разоноду, нити изискују онакву брзину да се, како народ каже »морају радити на врат, на нос«.

Дошло је, дакле, вријеме када треба поново покренути и оживјети културно-просвјетни рад у селу и још боље га организовати него прошлих година. То ће нам помоћи и наша ранија искуства, која су довољно богата и разнолика, а што је још важније, она су стечена у истим оним приликама и са истим оним људима, с којима ћемо се и сада опет срести у нашем раду.

Прошле зиме су многи наши пододбори, у односу на ранији рад, закорачили снажним кораком напријед. Од оног једноставног рада на културно-умјетничком пољу (дилетантске секције, фолклор, тамбурашки и пјевачки зборови и сл.), они су прешли на широко подручје народног просвјетивања. У многим селима с успјехом су радили господарски, здравствени или домаћински течајеви, затим предметни и опћеобразовни течајеви, течајеви кројења и шивања итд.

Више се пажње посвећивало уређењу села и станова. Основане су и уређене књижнице и читаонице у многим селима у којима их раније није било.

Сада се поново налазимо у раздобљу кад треба озбиљно прићи томе раду и распламсати га. Иако овог часа, због јесенских послова, нема времена на претек, као што ће га бити зими, ипак га има толико да се могу извршити све потребне припреме.

Због тога се управе пододбора требају одмах састати на своје сједнице гдје ће, на основу дискусије о прошлогодишњем раду, грјешака и успјеха из тога рада, размотрити питање: како већ сада организовати што бољи и успјешнији рад. Треба донијети и утврдити план дјелатности, задатке, средства и пронаћи људе који ће се заложити да се одмах почне с радом и да се обезбеди остварење тога плана.

Фолклорне, дилетантске, пјевачке и тамбурашке секције треба обновити, сакупити на договор, попуни новим члановима, нарочито из омладине. С њима разрадити план рада и организовати тај рад.

Исто тако треба размотрити питање читаонице и књижнице. Вјероватно ће бити књига, које су још прошле зиме издане на читање, а нису повраћене. Те ће књиге требати покупити. Књиге треба и прегледати па оне, које су у распадању, а много су читане, ваља увезати, а предвидјети које би књиге требало набавити ради попуне књижнице. Исто тако читаонице треба да претплате дневну штампу, часописе, а на првоме мјесту »Српску ријеч«.

У припреме за течајеве спада у првом реду проналажење и уређење просторија, предавача, новчаних средстава и агитација за пријаву полазника. За домаћинске течајеве још и осигурање штедњака, посуђа и намирница за практични рад. Ту је потребна најужа сарадња и договор с мјесном организацијом АФЖ-а, како не би дошло до одвојеног рада на истом задатку.

Нарочиту би пажњу требало посветити распачавању штампе и књиге. »Српска ријеч« још увијек има премало претплатника, углавном због тога што су управе пододбора ово питање заустиле. А интерес за читање постоји. То се најбоље види по томе што се људи радо претплаћују на лист кад им се пра-

вилно приђе и растумачи потреба читања наше штампе уопште, па тако и »Српске ријечи«.

Поново треба размотрити и план такмичења, кога је расписао Главни одбор »ПРОСВЈЕТЕ«. Сад је управо право вријеме, да се с једним смишљеним и организованим радом постигну резултати, који ће омогућити да се дође до једне од предвиђених награда. Но, не само то. Објављени резултати такмичења у »Српској ријечи« показаће нашим читаоцима и члановима »ПРОСВЈЕТЕ«: који су пододбори већ постали носиоци и организатори културно-просвјетног подизања нашег села. А с таквим признањем, посве сигурно, поносиће се не само дотични пододбор већ и Главни одбор »ПРОСВЈЕТЕ«.

На крају, још нешто морамо имати у виду. Негдје у другој половини овог мјесеца (септембра) одржаће се и главна годишња скупштина »ПРОСВЈЕТЕ« у Загребу. Она је одгођена за ово вријеме баш ради тога, да би могла претресати досадашњи рад и донијети смјернице за будући рад тада, када су главни пољопривредни радови завршени, тј. у вријеме, које је најзгодније за организовање живљег рада на народном просвјетивању. Најбоље припреме за ову скупштину извршићемо тако, да на њој извјестимо да смо већ организовали рад у нашим селима и постигли извјесне успјехе.

Ми очекујемо да ће ти успјеси подићи још више углед наше скупштине и наше организације, већ и због тога што ће то бити уједно и наци прилог VI Конгресу наше ставне Комунистичке партије.

Т. Радосављевић

Свим пододборима „Просвјете“

Обавјештавамо све наше пододборе да ће се V редовна годишња скупштина Главног одбора »ПРОСВЈЕТЕ« одржати крајем мјесеца септембра. Точан датум одржавања скупштине јавићемо пододборима посебним писмом, али ће то свакако бити један дан између 13 и 28 септембра, како би делегатима годишње скупштине »ПРОСВЈЕТЕ« пружили прилику да посјете и овогодишњи Загребачки велесајам.

Молимо све наше пододборе да одмах почну с припремама за годишњу скупштину (да пошаљу извјештаје о раду, планове за будући рад, приједлоге и т. д.), односно да до њеног одржавања получе што више добрих резултата, како би на скупштину могли доћи ведра чела.

ГЛАВНИ ОДБОР »ПРОСВЈЕТЕ«

ВЕЛИЧАНСТВЕНА СМОТРА НАРОДНЕ ИГРЕ И ПЈЕСМЕ У ПУЛИ

Послије ослобођења одржано је низ фестивала и смотра народних пјесама и игара, на којима су фолклорне групе и појединци приказали дијелове нашег големог блага — народне умјетности. На свакој смотри и фестивалу, поред огранака братске »Сељачке слоге«, наступали су и наши пододбори »Просвјете«. Тако је било и на смотри у Пули, која је одржана 23 и 24 августа о. г.

На овој величанственој смотри, која је приређена у нама толико драгој Истри — у Пули — наши пододбори »Просвјете« не само да су показали што умију, већ су и сами много тога научили. Наши пододбори видјели су љепоте Истре, упознали су браћу Хрвате-Истрани, који су годинама чамилу у тешком ропству. Па иако су туђини, а нарочито италијански фашисти, свим силама настојали да у Истри угуше све што је хрватско — Истра се одржала и побиједила.

Одбор смотре, уз свестрану помоћ народних власти у Пули, омогућио је учесницима да се што боље упознају с Истром и љепотама наше

истарске обале. Тако су приређени краћи излети лађом за учеснике, а неке групе су позване и на гостовање у Рашу, Пазин и друга мјеста.

У суботу 23-VIII наступили су наши дивни Истриани, а у недјељу огранци »Сељачке слоге« и пододбори »Просвјете«. Велика је штета што је киша омела посљедњи дио програма, који се тако лијепо и полетно одвијао. Јер, одавно нисмо гледали такво расположење и залагање извађача, што је задивљавало многобројне гледаоце, који су испунили огромни простор пулске арене.

Међутим, наши извађачи несебично су приказали све што умију, тако да 23, 24 и 25 августа 1952 у Пули можемо с правом назвати данима препуним пјесме и игре. Пјевало се по улицама, на трговима, свагдје и стално, тако да је све то давало посебни изглед овом нашем милом граду.

И овом приликом доказали смо и пријатељима и непријатељима како је снажно наше братство и колико су сложни наши народи.

РАД ПОДОДБОРА

ПОДОДБОР У ЧЕПИНУ одржао је 3 августа о. г. своју годишњу скупштину. Истодобно овај пододбор је прославио отворање своје књижнице и читаонице.

Извјештај о раду поднијела је секретарица Марија Радојчић. Из њега је видљиво, да је ово прва годишња скупштина пододбора последице двије године рада. Све до сада пододбор у Чепину није имао своје просторије и због тога је рад био отежан. У таквим приликама није могао да задовољава постављеним задацима. Зато је и мјесна партиска организација уочивши да је управо то основна кочница у раду пододбора, исходила лијепе просторије, у које је пододбор смјестио своју књижницу и читаоницу. Књижница за сада броји 249 књига, а читаоница ће бити претплаћена на разне дневне листове и часописе. Пододбор је набавио и пет столица са шах-гарнитуром. Шах нарочито привлачи омладину. СРЗ »Милица Крижан« и »Јединство« обавезале су се, да ће пружити редовиту помоћ књижници и читаоници из својих културно-просвјетних фондова. Ове двије задруге поклониле су књижници све своје књиге.

У нови управни одбор изабрани су: претседник Душан Вуковић, потпредседник Станоја Јовчевић, секретар Марија Радојчић, благајник Живко Павковић, те чланови Срето Павковић, Славко Ракић и

Душан Мијатовић; у надзорни одбор изабрани су: Живко Ђурић, Лука Цјепанчић и Милош Алаповић.

Нови управни одбор, на својој сједници одржаној 4 августа о. г., усвојио је слиједећи план рада за ову годину: одржати три приредбе; судјеловати на културно-умјетничкој смотри, која ће се одржати у Јанковцу; одржати три предавања и неколико приредаба у околним селима; набавити за књижницу сва кола »ПРОСВЈЕТИНЕ библиотеке« и 10 столица за шах-столове; повећати број чланова и обратити заосталу чланарину.

М. Р.

Чланови управног и надзорног одбора пододбора у Чепину

ПОДОДБОР У ЂЕРВРСКАМА, котар Шибеник, уследио слабом рада старе управе прекинуо је своју активност још 1948 године. Такво стање потрајало је до почетка ове године, када је, на заузимање тамошњих учитеља Митра Рончевића и Дамјана Бјелановића, основан иницијативни одбор за оживљавање рада пододбора, у који су изабрани: претседник Митар Рончевић, секретар Танасије Лежаић, благајник Дамјан Бјелановић, те чланови Чедо Црвак, Јаков Мандић, Љубо Тошић, Лука Летуница и Стеван Мандић.

У раду иницијативног одбора, у ком су се највише залагали претседник и благајник, помагали су и остали учитељи. У времену од оснивања до данас получени су слиједећи резултати: у селу је отворена књижница и читаоница, при чему је много помогла мјесна пољопривредна задруга, која је дала прилог у књигама и новцу. Књижница броји преко 500 књига, а читаоница је претплаћена на пет разних листова, као и на »Српску ријеч«. Основане су и шаховска и дилетантска секција, која је дала четири приредбе, и фолклорна група, која је учествовала на смотри културно-просвјетних друштава. Пољопривредна задруга набавила је из свог културно-просвјетног фонда и радио-апарат и дала га на употребу читаоници.

Досад је у пододбор учлањено 65 нових чланова. На проширењу чланства ради се и даље. Ускоро одржаће се и годишња скупштина, на којој ће се изабрати нови управни одбор.

Д. Б.

И културно-просвјетна друштва уживају повластицу на жељезници

Рјешењем Главне дирекције ЈДЖ, објављеном у Тарифско-транспортном вјеснику бр. 15 од 2. VII. о. г. одобрена је повластица за колективна путовања Савеза културно просвјетних друштава.

Према томе сва културно просвјетна и умјетничка друштва и групе чланови Савеза имаду пригодом својих колективних путовања попуст на жељезници (према чл. 10 А тарифе) који у извату, а са горњом надопуном гласи:

»1.) Редовни чланови друштава, актива... који су обухваћени у Савезу културнопросвјетних друштава када путују колективно у циљу остваривања својих задатака (такмичења, слетови, конгреси, скуштине, савјетовања, пленум, приредбе, изложбе, излети и сл.) уживају према ниже наведеним одредбама повластицу у возњи:

Повластица важи за све разреде путничких и брзих возова (изузев моторних) и за све релације преко 50 км.

2.) За колективно путовање примјењују се:

- а) за скупине од 5 до 29 одраслих лица повлашћена возна цена у висини 67%;
- б) за скупине од 30 и више одраслих лица повлашћена возна цена у висини 75%.

3.) Пионири до навршене 14 године плаћају половину повлашћене возне цене коју према предњем плаћа одрасло лице.

4.) Повлашћене возне карте купују се на основу нарочито прописане објаве, којом мора бити снабђен сваки вођа скупине.

Објава се може издати посебно за путовање у одласку а посебно за повратак.

Објава важи 15 дана од дана издавања.

5.) Возна исправа за путовање у једном правцу важи 15 дана. Ако је скупина у одласку отправљена и за повратак, возна исправа у одласку важи 15 дана, а возна исправа у повратку 30 дана од дана издавања (жигосања) исправе.

6.) Прекидање путовања је допуштено у току важности исправе само целој скупини и само на оним станицама, које су наведене на возној исправу. Прекидање путовања није потребно оверити. Скупинама до највише 30 лица прекидање је допуштено и на другим станицама с тим, да се прекидање мора оверити.

7.) Прелаз целе скупине или појединих учесника у виши разред допуштен је. Прелаз је допуштен и на појединим деловима пруге. Допуштен је и прелаз целе скупине у воз вишег реда.

8.) Скупине до 20 лица не морају своје путовање пријавити унапред. Веће скупине путовања пријављују писмено полазној станици, односно путничкој агенцији и то скупине до 50 лица најкасније на 48 часа, а веће скупине најмање 8 дана пре намераваног путовања.

Пријава се врши на основу акта према нарочитом прописаном узорку тарифе.

За кориштење повластице потребно је имати:

1.) Објаву (по приложеном обрасцу) издању, т. ј. потврђену жигом и потписом по Савезу културно просвјетних друштава (котарском, односно градском одбору Савеза).

2.) Уз објаву треба бити приложен попис свих чланова који путују.

3.) Сваки члан друштва или групе мора имати чланску исказницу свог друштва односно групе (уз то наравно и личну легитимацију).

Код колективних путовања друштва треба се точно придржавати горњих упута и жељезничких прописа, како се не би догађале неисправности, и у крајњем губила повластица, коју је испословао Главни одбор Савеза. Зато је потребно упутити друштва да право кориштења повластице имаду само редовни чланови друштва.

Одбори Савеза нека се код издавања објаве држе горњих упута и уједно да их излажу само друштвима, која су чланови Савеза, те надзиру, да се кориштење повластице не би злоупотребљавало, јер ће у том случају сносити посљедице одбор Савеза који је објаву издао, као и друштва и појединци.

Прије намјераваног путовања нека друштва по потреби затраже све потребне информације код одговорних органа на жељезничким станицама.

Како су се народни одбори општина одазвали на сарадњу

У настојању да за »Српску ријеч« нађемо што већи број претплатника, управа нашег листа обратила се једним циркуларним писмом на све народне одборе општина, на чијем подручју живи претежно српски живаљ. Разаслао је око 200 писама. Нажалост морамо утврдити да се до сада врло мали број НО одазвао нашој молби.

До сада су се одазвали:

НАРОДНИ ОДБОР ОПШТИНЕ У ВОЈАКОВЦУ, котар Крижевци, послао је 10 адреса и пише: »... ми ћемо са наше стране настојати да вам доставимо и убудуће још коју адресу претплатника за »Српску ријеч«.

НАРОДНИ ОДБОР ОПШТИНЕ У ОТРИЋУ, котар Грачац, сакупио је 29 редовних претплатника, убрао и дозначио претплату за годину дана унапријед. Упада у очи, а може послужити и за примјер, да се у Отрићу претплатило и доста жена на наш лист, што је иначе ријеткост. Осим тога, залагањем НО мјесна пољопривредна задруга у Отрићу распродаје сваког мјесеца 20 примјерака »Српске ријечи«. И тако, мало лично село Отрић прима 40 примјерака нашег листа док, на примјер, многи котареви са много повољнијим материјалним приликама примају свега око стотину примје-

рака (Слав. Пожега, Подр. Слатина, Винковци, Вуковар, Бјеловар и др.).

НАРОДНИ ОДБОР ОПШТИНЕ У РАСИЊИ, котар Лудбрег, послао нам је 5 адреса и сам се претплатио на »Српску ријеч«. Ово нека послужи као примјер НО општина у Костајници и Габошу, који су нам једноставно повратили наш лист са примједбом »Не прима«.

НАРОДНИ ОДБОР ОПШТИНЕ У СЛАВОНСКОМ КОБАШУ послао нам је 52 адресе претплатника на »Српску ријеч«.

НАРОДНИ ОДБОР ОПШТИНЕ У МАРКУШИЦИ, послао нам је 15 адреса претплатника на »Српску ријеч«.

ПРИМЈЕР ЗА УГЛЕД

ЉУБОМИР БАШИЋ - БАШАН, за вријеме годишњег одмора ког је провео у свом котару Двор на Уни, сакупио је 52 нова претплатника за »Српску ријеч« и убрао полугодишњу претплату. Осим тога, сакупио је Дин. 1.050.— добровољних прилога за наш лист.

Овим путем захваљујемо другу Башићу као свим прилагачима.

Плаћање земљишне ренте

(Наставак са 7 стр.)

везати за производњу, већ је унапријед утврдити као сталну калкулативну ставку која улази у расходе, на које ваља рачунати када група по привредном рачуну преузима обраду извјесних површина земље.

И заиста, на то су становиште стали и другови у Главном задружном савезу НР Хрватске када су разрађивали предрачуна пољопривредне производње за 1953 годину. Предрачун се довршава ових дана, да би био готов прије почетка јесење сјетве, како би се по предрачунима извршило уговарање производње за идућу годину.

Висину ренте свакако ваља плаћати онако као што је то већ уобичајено у нашем селу. Износ ваља да буде онолики колико приватни сељаци плаћају као закупци земљовласницима на земљу одговарајуће квалитете. То значи да сада задругари треба да процијене све површине земље што су их задругари унијели у задругу. То неће бити тешко, јер се у селу зна колико је која земља плодна, с обзиром да се на основу тога и склапају уговори с

групама за идућу производну годину.

Свакако је правилније унапријед утврдити износ ренте на земљу тако да и задругари као закупци, и као земљопосједници, и као радници — то знају и с тиме рачунају, код обрачуна на крају године. Свакако задругари ће се трудити да више произведу, да би подмирили не само ренту и притом зарадили, него да би и издвојили износ у потребне фондове ради јачања задружне производње. Дакле, притом ваља водити рачуна и о правима земљовласника, и о правима задругара као непосредних произвођача, и о задрузи као колективу. Ако се тако посматра значај ренте, онда ће бити схватљиво, зашто се она данас уводи у свим задругама Хрватске. Јер, нама је циљ да створимо велика задружна имања, гдје ћемо више и јефтиније производити. Таква имања ћемо створити само онда, ако поведемо рачуна о средњем сељаку, и ако омогућимо да он удружује земљу, без обзира да ли ће радити у задрузи или не!

Љ. Милатовић

ДОПИСИ „СРПСКОЈ РИЈЕЧИ“

Миклеушка - живој и људи

На подножју Мославачке горе, у котару Кутина, смјестило се село Миклеушка са 160 кућа и 700 становника. У селу постоји основна школа, која је основана 1875 године, затим пољопривредна и сељачка радна задруга, док је 1951 године основан пододбор »Просвјете«. Недавно је формирано Добровољно ватрогасно друштво.

Миклеушка је планинско село, смјештено на 3 брда. О њему нису водили рачуна режими Аустроугарске и старе Југославије. Једино за вријеме избора долазили су овамо кортеши. Чим би избори прошли, обећања о електрификацији, изградњи цеста, пољопривредном просвјећивању и сличном падала би у воду.

Миклеушка је господарски добро стојеће село. Сељаци се баве узгојем житарица (пшенице, јечма, ражи и т. д.) ситне и крупне стоке. Занемарили су воћарство, свињогојство, овчарство и виноградарство иако и за њихов развој постоје добри услови. Пољопривредна производња није особита, па би дјелатност требало усмјерити на рентабилније гране. Просјечни принос пшенице у доброј години износи 6 мтц по јутру, што је одвише мало за сељачка господарства, која просјечно имају 5—6 јутара. Због слабих путова, на оранице се врло нередовито одвози ђубре, што успорава унапређење производње.

Током прошле зиме одржан је у Миклеушки течај господарског просвјећивања, на којем су стручњаци предавали о пољопривредним грамама. Течај је трајао четири недјеље, а похађало га је 40 полазника. Поред тога, одржан је и образовни течај за чланове Партије и омладину.

За вријеме НОБ-е Миклеушку су неколико пута опљачкали фашистички бандити. У НОБ-и пала су 22 борца из Миклеушке, а било је и 11 жртава фашистичког терора. Настојањем сеоског одбора Савеза бораца и уз помоћ Народног фронта народ Миклеушке подигао је споменик палим борцима и жртвама фашизма. Велики гранитни споменик, за чију је израду село дало 100.000 динара, смјештен је пред школом, а откривен је 8. маја о. г. Тај споменик потсећаће младе генерације на херојске дане наше Народне револуције.

Почетком 1951. г. учитељ основне школе, Хрват, Истријин, друг Богдан Голмајер основао је пододбор »Просвјете«, уз сурадњу масовних организација. Пододбор има књижицу, читаоницу, драмску групу и тамбурашки збор, а броји 60 чланова. Претседник пододбора Стево

Степановић, који је и секретар сеоског одбора Савеза бораца, уз помоћ Голмајера и сеоског одбора Народног фронта, настоји да се рад пододбора што више прошири. Тако је већ одржано неколико приредби у Миклеушки, а дате су приредбе и у селу Великој Бршљаници, котар Гарешница, гдје је приказана Нушићева комедија »Аналфабета«, затим актовке »Два ловца« и »Модерно бријање«. Књижица има 195 књига, које сељаци прилично читају. Читаоница претплаћује »Борбу«, »Вјесник«, »Пчелар«, »Господарски лист«, »Српску ријеч« и »Слободни дом«. Пододбор »Просвјете« добио је просторије бившег Мјесног НО-а, што ће још више придонијети побољшању културно - просвјетног рада у селу.

Настојањем учитеља Голмајера покренуто је и питање електрификације села. Овом акцијом руководи Одбор за електрификацију у оквиру сеоског Народног фронта. Фронтваци су дали велик број радних дана за подизање локалне мреже, а поједина кућанства дала су и по 12.000 динара за кућне прикључке. Сада се приступило изградњи трансформаторске станице и наручено је 400 кг бакрене жице за подизање вода високе напетости од Мрамор Брда. Тако ће Миклеушка још ове јесени добити електрично освјетљење. Стари сељак Миле Дакић каже: »Једва чекам да добијемо електричну струју и свјетло. Тада ћу одмах набавити радиоапарат.« Досад је 70 кућа добило кућне прикључке са по двије жаруље, а ускоро биће прикључци уведени и у остале куће.

Недавно је основано и Добровољно ватрогасно друштво у Миклеушки, које досад није показало довољно активности. Води се акција за набавку најнужнијих ватрогасних справа и потрештина, те уређење спремишта.

Општа пољопривредна задруга у Миклеушки има трговину и гостионицу. Рад у задрузи не задовољава, јер пословођа задруге и управни одбор нису водили рачуна о набавци оних артикала које село треба. Међутим, сад је стање знатно поправљено. Сада би управни одбор требао водити више рачуна о повећању пољопривредне производње, тим више што воћарство, виноградарство и овчарство имају све услове за развој. Задруга ће ускоро отворити каменолом на брду Склоп, у коме ће радити 10 радника. Народни одбор котара дао је компресор и кредит од 100.000 динара за почетне радове у овоме каменолому, из којег ће се vadити камен за посипавање путова у котару Кутина. Ради бољег искориштавања каменолома из-

градиће се цеста од крижања цесте у селу до каменолома. Већ су у току радови на трасирању ове цесте, која ће омогућити и бољи превоз пољопривредних производа из села на тржиште.

Село Миклеушка прима око 30 комада »Српске ријечи«, што је прилично мало према броју домаћинства. У овом селу треба много више радити на народном просвјећивању. Потребно је наставити радом у пољопривредним течајевима, а уједно организовати и домаћинске течаје за жене и дјевојке.

Злако НАЈМАН

СПОМЕНИК ПАЛИМ БОРЦИМА У СВИНИЦИ

Устаничко село Свиница, котар Петриња, са нешто више од 900 становника, масовно је судјеловало у Народноослободилачкој борби и дало 116 бораца, од којих је погинуло 54, те преко стотину жртава фашистичког терора: жена, старца и нејаке дјеце.

На иницијативу сеоског одбора Савеза бораца, народ Свинице подиже, трошком од 100.000 динара, споменик палим борцима и жртвама фашизма. На споменику који је висок три и по метра, и има облик пирамиде, биће уклесана имена палих бораца и жртава фашистичког терора. Откривање споменика обавиће се у недјељу, 14 о. мј.

НАРОД КОТАРА ПАКРАЦ СЈЕЋА СЕ ПАЛИХ ЖРТАВА

Сеоски одбори Савеза бораца у котару Пакрац обавезали су се, да ће палим борцима и жртвама фашизма свог краја подићи спомен-плоче. Неке обавезе они су извршили већ прошле године, док су остале остварили пригодом овогодишње прославе Народног устанка.

У недјељу, 3 августа, у селу Дереза откривена је споменплоча жртвама фашизма на мјесту гдје су усташе, истог дана прије 10 година, насилно исељавали српско становништво и том приликом побили и побацали у три велика бунара преко 150 мушкараца и жена. Прослави откривања спомен-плоче судјеловало је мноштво народа из околице као и гласба друштва за тјелесни одгој »ПАРТИЗАН« из Пакраца. На прослави је говорио члан предсједништва Земаљског одбора Народног фронта Хрватске, друг Мане Трбојевић.

На Дан устанка народа Хрватске откривена је спомен-плоча жртвама фашизма у селу Кусоње. Истог дана откривена је друга споменплоча у селу Рогоље, у ком су усташе убили 200 људи из села: Бобаре, Цаге и Рогоље.

З. Н.

МИТАР НАЂ — ЈЕДАН ОД ПРВИХ СЕЉАКА-ПИСАЦА РУСИНСКЕ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

Просвјетни радници котара Вуковар често се питају:

»Како то, да је у русинском селу Петровцима тако развијен културно-просвјетни рад и зашто је културно-умјетничко друштво »Јоаким Харди« једно од најбољих друштава на овом подручју?»

Русини овог краја одувијек су волили културно-просвјетни рад, али никада раније као данас нису имали прилике да тај рад развију. У Петровцима скоро 50 година живи и ради Митар Нађ, кројачки мајстор. Своју земљу, коју није баштинио већ стекао дугогодишњим радом, предао је мјесној СРЗ и посветио се свом занату. Нађ је још као шегрт много читао и осјећао смисао за писање. Још 1923 године, у једном русинском календару штампана је његова прва пјесма. Читав низ година Нађ неуморно ради у ватрогасном друштву, најприје као члан, затим као секретар и коначно као претседник друштва. За вријеме рата, кад су фашисти окупирали његово село, Нађ се скривао и рад му је био онемогућен. Одмах последије ослобођења он је опет почео радити у добровољном ватрогасном друштву и новооснованом КУД »Јоаким Харди«. Његов предан рад у селу придонио је много учвршћењу како ватрогасног тако и културно-умјетничког друштва.

КАПИТАЛНА ИЗГРАДЊА У ГРАЧАЦУ

Готово половина стамбених и других господарских зграда уништена је у Грачацу за вријеме Другог свјетског рата. Одмах по ослобођењу изграђене су најпотребније стамбене и друге зграде, али је свеједно, све до ове године и усто, постојао проблем стамбених просторија за приватне станове и установе котара. Прошле године започета је изградња зграде за котарске установе и она се ове године довршава. Овогодишњи кредит за уређење Грачаца износи 10 милиона динара.

Осим котарске зграде до сада је још изграђена и једнокатна стамбена зграда, а на другој се изводе завршни радови. Уређена је лјетна рестаурација, зграда за млекару, те просторије за столарску, механичку и ковачку радионицу. Довршава се и кино-дворана, које до сада није било у Грачацу, а посебним средствима уређује се и дом »Партизана«. Гради се и модерна зграда за Шумарију, која ће попунити празнину између Осмогодишње школе и котарске љекарне. Велика брига посвећена је ове године уређењу мјеста. Тако се сад довршава парк и шеталиште, а кречењем се уљепшава спољни изглед града. Све трговачке и обртне радње културно су уредиле своје продаваонице и наба-

виле сав потребни унутрашњи инвентар. На уређењу паркова и шеталишта чланови синдиката дали су преко 6.000 добровољних радних часова. Учињен је и сав унутарњи инвентар за мјесни кино »ПАРТИЗАН« који је до сада био у малим и неугледним просторијама дома »Партизана«.

Народни одбор општине, међу првим одлукама, донио је и одлуку о обавезном чишћењу улица и општем чувању стамбених и других просторија у мјесту.

Електрично освјетљење добиле су све државне и приватне зграде, а уведена је и улична расвјета.

На реду је да се ријеша питање превоза путника из мјеста на железничку станицу и обратно. Грачани се спремају да изграде и једно градско купатило, за којим се осјећа велика потреба.

Д. Б.

ФРОНТОВЦИ ВУКОВАРА РАСПРАВЉАЈУ О МНОГИМ ВАЖНИМ КОМУНАЛНИМ ПИТАЊИМА И УКАЗУЈУ НА РАЗНЕ НЕПРАВИЛНОСТИ У РАДУ

У свим изборним јединицама у Вуковару одржавају се зборови бирача, на којима се расправља о разним локалним проблемима, доносе закључци о побољшању комуналне дјелатности и општро жигошу разне неправилности и негативне појаве у јавном животу града.

— Зашто у граду гори улично свијетло до 5 часова ујутро! — поставио је питање један фронтовац, а други је опет указао на нечистоћу, која још увијек нарушава изглед града. — Није риједак случај — протестовали су фронтовци, да се ноћу улицама често галами и нарушава ноћни мир? Потреба за већим бројем јавних бунара указује се већ годинама. Поправак асфалта у неким улицама такође треба што хитније извршити, а у неке улице требало би увести јавну расвјету. Оштећивање зидова и писање по свјеже окреченим зидовима јавних и приватних кућа, такође би требало сузбити, па је замољено Повјереништво унутрашњих послова НОК да организује Народне милиције скрене на ово пажњу. Бирачи, даље, износе многе комуналне потребе и предлажу, да се већ сада изради план изградње Вуковара, чега би се требало држати код будућих новонаградњи.

Ђ. Д.

ДОБАР РАД НАРОДНОГ ОДБОРА ОПШТИНЕ ЛИПИК

На свом збору бирача грађани Липика закључили су, да се кроз центар мјеста асфалтира цеста. Липик је наше познато купалишно љечилиште, украшено лијепим парковима и стародревним зградама. Закључак се већ проводи у живот. Фронтовци и чланови осталих ма-

совних организација свакодневно, од ране зоре до мрака, у двије смјене, учествују добровољно у радовима око асфалтирања цесте. У раду учествују и спреге, којима је доведено 100 м³ пијеска из Мајдана, удаљеног 10 км од Липика.

Осим фронтоваца у радовима су се истакли чланови синдикалне подружнице љечилишта Липик. У радовима на асфалтирању учествовали су и сељаци малог сусједног села Филиповца.

И у другим селима општине Липик приступило се насипању цеста, поправку мостова и чишћењу канала. Сви започети радови биће довршени до конца новембра о. г.

М. Д.

ГАВРАН И СОКО

»Друже Тито, љубичице,
Недај Трета ни Горице...«

Црни гавран нешто кљуца
Од јада му срце пуца,
Што на стијени соко стоји
И њега се баш не боји.
Црни ђаво нешто тражи,
Мирис неки нос му дражи,
Све облијеће у том јаду,
Тражи да му нешто даду.
И некуд се стално вере,
Рад би нешто да пождере.
Лети доле, лети горе,
Али ипак — ниш' не море.
И од неких помоћ иште,
Да соколе све униште.
Соко њему мирно каже:
»Кани нас се, црни враже!
Не прелијећи преко плота,
Могла би те бит срамота.
На велик си предмет зино
Ти, лакома птичурино.
Прогутат се нећу дати,
У грлу ти могу стати.
Јер, и јачи гутат хтједе,
Али у том не успједе.«

Милош Узелац, сељак

ПУТНИК, ВАРАЛИЦА И ГОСТИОНИЧАР

Једном уљезе у нечију гостионицу некакав варалица путник, који при себи немаше ништа до 10—15 пара, па завика поносито гостионичару: »Хеј, газда, дај да добро ручам за моје паре!« Овај му приправи ручак што је најбоље могао. Пошто се путник добро најио, а још боље напио, зовне гостионичара: »Дођи, газда, да ти с мојим парама поштено платим.« Извади кесу и на трпези изручи све што је у њој било, говорећи: »Ја више при себи немам«. Гостионичар виђе да га је путник преварио, па му полако пришапне: »Да ти је просто и благословено све што си изио и попио код мене, али те молим :хајде до вече у ону спрам мене (каже му прстом) гостионицу, па и тамо исто тако уради«. Путник му одговори: »Бић, душе ми, с драге воље, али сам код њега синоћ овако вечерао, па ме он научио да код тебе дођем ручати.«

НАРОДНА ТЕХНИКА И НАШЕ СЕЛО

Народна техника има данас 837 клубова технике (организације Народне технике) у селима. У овим организацијама постигнути су разноврсни успјеси на подручју упознавања развоја технике. Тако је на пр. у Клубу технике у Даљу организован течај, на ком је оспособљено 50 тракториста. — Чланови Клуба технике Државног пољопривредног добра у Госпићу помогли су руководству добра у оправци пољопривредних стројева и возила. Једна група чланова конструисала је и израдила прототип плуга са сијачицом за кромпир. — У Србији, у селима Малим Врбцама и Шењу, чланови клуба су изградили електричну централу и освијетлили своје село. — Исто су учинили и чланови Клуба технике — иначе задругари — села Ростуше у Македонији. — Има много других примјера о разноврсном раду сеоских клубова технике.

Развијању техничког напретка у селу допринијеле су и поједине организације Народне технике из градова или фабрика. Тако је на пр. Радио-клуб Комбина гума и обуће у Борову електризирао пут до села Борова, дуг 2 км; изградио и поставио разгласну станицу и звучнике у Даљу; Клуб фото и киноаматера из Осидека организовао је десетак успјелих изложби фотографије у сељачким радним задругама котара Осидек.

И поред извјесних успјеха, које су постигле организације Народне технике у селима, може се слободно рећи да тај рад није довољно раширен и да је често сувише стручан и нашим људима недоступан. Има још много села у којима не постоје организације Народне технике. Али не само то. У њима нема никаквих акција ни рада на подизању техничких знања на виши степен. То је најизразитије баш у нашим устаничким крајевима: Лици, Кордуну, Банији, Жумберку и сјеверној Далмацији.

Тешко је говорити о техници, ако с тим не повежемо стање техничких средстава код нас. Нестварно је очекивати да у сваком нашем селу имамо: авионе, падобране, тракторе, аутомобиле и мотоцикле, радио и фото-материјал и инструменте, као и разне друге техничке направе. То је у садашњој ситуацији немогуће. Али, да сељаци науче: како да сами доведу воду у своје село, па макар за почетак и дрвеним цијевима; како да изграде и уреде своје путеве, штале и остале грађевинске објекте; како да изграде пропусне канале за одвод воде у кишним данима, како да саграде сеоску или кућну електричну централу на погон водом или вјетром; како да направе детектор («радио без струје»), и то са скромним средствима; затим, да заиста упознају плуг, сијачицу, вршалицу

и друге пољопривредне стројева, тако и толико да могу отклонити мање кварове на њима, да их одржавају и чувају; како да сељаци сами раде фотографије на сунчевом свијетлу или уз петролејску лампу; да науче што је и како се прави сапун, сирћетна киселина, умјетно гнојиво, модра галица, кожа, шећер, челик и гвожђе, и много других ствари, — то је ето циљ и задатак Народне технике.

Нема напретка у друштву, нема радосног и лијепог живота без напретка науке и технике. Нема га ни у селу, јер наши сељаци, првенствено сеоска омладина, желе да живе боље и љепше од својих дје-

дова, који су вијековима ратовали и лили зној за друге. Најбоље је да се омладина у селу, а и одрасли, окупе и оснују своје клубове технике, да се повежу с котарским одборима и организацијама Народне технике, које постоје у котарским центрима и градовима, те отпочну рад на упознавању технике и рјешавању разних друштвених или личних техничких задатака. Ваља само озбиљно размислити шта и како да се ради, тежити да се средства за рад нађу у самом селу, а стручна и организациона помоћ у руководством Народне технике. Развијајући рад Народне технике допринијемо бржем социјалистичком преображају нашег села и бољем животу наших радних сељака.

Симо Тесла

Савјети домаћицама

ПЕКМЕЗ ОД ШЉИВА

Код нас се шљиве много гаје, али се врло слабо користе у људској исхрани. Већином служе за печење ракије и гдје би наше жене заиста жељеле одвојити нешто шљива за пекмез, наилазе на отпор мушкарца — због ракије, која је само штетна, а не корисна.

Пекмез од шљива је један од најјефтинијих пекмеза. Скоро свака кућа у селу гаји шљиве, а оне садрже доста шећера, па га не треба уопште додавати. Осим тога, ако се пекмез добро скува (скоро испече) чува се и по годину дана, и то у ћуповима или дрвеним сандучићима, па се тако ни за посуђе не треба издавати новац.

Шљиве за пекмез морају бити потпуно зреле, тј. мора им бити кожица око дршка већ набрана. Овакве шљиве се оперу, очисте од коштица, располове и у већем котлу (казану) ставе кувати на тиху ватру, али уз непрестано мијешање. (Шљиве се могу прије и самљети на stroj за мљењење меса, ако га кућа има; тада је пекмез нешто љепшег изгледа). Кува се и мијеша тако дуго док се дно котла, кад се превуче мјешалицом кроз пекмез, не види. Када је пекмез густ као палента (пура), сипа се у за то одређене ћупове, који се до сутра оставе на топлотом мјесту, тако да се преко ноћи на површини пекмеза начини заштитна кожица, па се тек ујутро ћупови завежу.

МИЈЕШАНИ ПЕКМЕЗ СА ГРОЖЂЕМ

Дајемо један од врло добрих и испробаних начина конзервасања више врста воћа, коме је главна подлога грожђе, односно, као средство конзервасања, грожђани шећер.

За овај пекмез, ако се кува у мањим количинама (за појединачна домаћинства), одабере се 10 кг потпуно зрелог и здравог грожђа, 2 кг кисело-слатких јабука, или 2 кг дуња, и 2 кг бресака. Све врсти воћа

морају бити потпуно зреле и здраве, опране у неколико чистих вода и добро оцијеђене.

Најприје се грожђе у гроздовима опере над млазом воде (најбоље га је прати у емајлираним цједелима или, ако њих нема, у жичаним ситима или решетима, која су претходно цијеђем и чистом водом опрана); затим се са гроздова скину бобице и ставе кувати уз врло мало воде (да грожђе не загори док не пусти властити сок). За вријеме кувања се мијеша и кад је грожђе потпуно кувано, пасира се кроз сито, да се одстране сјеменке и љуске. Добивена чорбаста маса се стави поново кувати и кува све дотле док не дође на једну трећину првобитне количине. (За вријеме кувања се мијеша, јер теже честице, међу њима и шећер, падају на дно и, да се не мијеша, могле би да загоре). У међувремену се јабуке (или дуње) и брескве приправе. Јабуке се оперу, ољуште, очисте од сјеменки и самелу на stroj за месо; брескве исто тако, а ако strojа немамо, онда и једне и друге, очишћене, обаримо у мало воде и протискујемо (пасирамо) и додамо у већ на једну трећину скувани грожђани сок. Јабуке и брескве се могу исјећи и на ситне коцкице и такве ставити кувати, али то треба избјежавати, јер сувише прска за вријеме кувања, ако кувамо у мањој посуди. Кад смо све врсти воћа саставили, онда ту смјесу кувамо, уз мијешање, један и по до два часа. Да је кување већ готово познамо по томе, што на један тањир ставимо једну жлицу пекмеза и то охладимо, па ако се на њему начини покожица, пекмез је готов. Спремамо га у стакленке и повезујемо (како смо већ описали, тј. сипамо вруће, а повезујемо хладно). Овај пекмез је врло укусан, хранљив и лако пробављив. Употребљава се за исхрану уз крух и паленту, као и за колаче.

М. О.

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

ВИДИО СЕ И САМОГ СЕБЕ У ОГЛЕДАЛУ УБИО

Отишла двојица у крађу у некакву кућу у Цариграду, па кад су се увукли у кућу, укрешу и ужде свијећу. Нађу се у једној одаји најгосподскије попуњеној драгоцјеним покућством, каквога они ни уобразити нијесу могли. Између осталих ствари било и једно толико велико огледало, да су се могли у њему с главе до нога видјети, и помислише да су онамо друга двојица наоружани као и они, те од страха обор на њих своје двије кубуре, а огледало на стотине комадића, па незрело побјегоше напоље што су најбоље могли. Кад умакоше у једну осамљену долину, почну се о своме поласку и ненадној несрећи разговарати:

— Виђе ли, Мићуне, побогу брате, зорна ли бјеху она два приморца у оној одаји? — рећи ће један од ове двојице.

— Како да не виђех — рече други — И да ми први на њих не опалисмо кубурама, шчашу нас без замјене убити».

— Ма ово ми је за чудо, — опет ће први — како теби један од оне двојице наликоваше. Заклео бих се на оба моја сина, да ти онамо бијаше; но срећом нађосмо се ми хитрији те их убисмо, а још сретнији што измакосмо да не плаћамо двије мртве главе».

НЕ ДА ПОП ДА СЕ ИШТА ЈЕДЕ У ПЕТАК

Дошао један неочењени момак по вечери у свога комшије зими на сјело, па ће упитати дружину: »А јесте ли већ чули, што нам ум пало нашем старом попу, ако бога знате, људи?! — »Не ми, а што је, казуј, болан!« — »Богме, зло и наопако! Ама, ако је он луд, не будимо ми сељани луди.« — »Ма шта је, болан, казуј!« — »Не да од данас да нико до Ђурђева дне једе у петке ни хљеба сува, а камоли да што с хљебом присмочи!« — »Ма шта кажеш, вјере ти?« — »Вјере ми, то што чујете!« — »Ма зашто да не да ни хљеба, зло га задесило, као што ће нас ако га послушамо.« — »Кад не знате, ево да вам ја кажем: богме не дава ни у недјељу ни у један други дан у го-

дини. Јер, једно значи »не допуштава«, а сасвим друго »не дава«. Сад ми кажите: коме је и кад поп давао хљеба?« — Сви у смијех.

ДОМИШЉАТИ КРЧМАР

Некакав младић отвори први пут у свом вијеку крчму па, да би намамио к себи боље од другог, запише угљеном више врата највећим словима: »Данас се плаћа вино, а сутра не.« Навре свијет у крчму онај дан, те плаћај не штедећи новце за сјутрадан, кад ће — мишљаху они — бити бадава. Ево ти сјутрадан два пута више свијета у крчми, и сваки за први пут нареди по литру вина; а последије одмах завичу: »Точи, механиција, кад је мукте!« — »Точићу, рече крчмар, али ми најприје платите што сте попили.« — »Како то? — упита множина. Да ли ми нијесмо јуче долазили и плаћили, а данас смо дошли да мукте пијемо, као што си ти својом руком записао више врата?« — »Истина је, вели крчмар, али хајде проучите опет, па ћете видјети да ја на мојој ријечи стојим »данас за паре, а сјутра без пара« и ја се вазда прве ријечи држим.

13 - 28
рујна
1952

Комерци-
јални дани
29 и 30
рујна

ЗАГРЕБАЧКИ

ОБАВИЈЕСТ ЗА ИЗЛАГАЧЕ

Управа сајма упозорава излагаче да воде на вријеме рачуна о праводбној изведби и аранжирању својих изложба тако, да буду 11 IX у 8 сати ујутро потпуно готове. Посебно да већ при доласку на сајам подуму све потребне кораке да могу демонтирати своје изложбе најкасније до 3 листопада ујутро. 3 листопада ујутро сви павиљони на новом дијелу сајмишта морају бити потпуно испражњени и роба као и декоративни материјали отпремљени са сајмишта.

ВЕЛЕСАЈАМ

Каталози. Интересенти за Каталог се умољавају да што прије најаве управи З. В., да ли желе Каталог. Каталог ће ове године бити врло исцрпљива оријентациона едиција о сајму, излагачима и роби и уједно актуелан адресар за Југославију и иноземство. Цијена Каталога је 600 динара.

Рекламне могућности на сајму 1952. Југославенска подuzeћа, без обзира да ли излажу или не, могу се користити рекламним површинама и сајамском разгласном станицом за пропaгирање свог пословања. Потребно је одмах најавити жеље за рекламне сврхе површине управи сајма и припремити комерцијалну рекламу за разгласну станицу. Излагачи треба да осигурају становање у Загребу преко »Туриста«, Загреб, Зрињевац 18, још прије доласка на сајам.

УПРАВА ЗАГРЕБАЧКОГ ВЕЛЕСАЈМА